

CENTRUM PRO LIDSKÁ PRÁVA A DEMOKRATIZACI

Bulletin lidských práv

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

březnové vydání Bulletinu lidských práv zahajujeme rozhovorem s českou eurokomisařkou Věrou Jourovou, která je v Komisi EU zodpovědná za oblast spravedlnosti, ochrany spotřebitelů a rovnosti pohlaví. Čím se v rámci jmenovaných oblastí nejvíce zabývá? Lze účinně bojovat proti tzv. fake news? Jaká témata Komise řeší v lidskoprávní oblasti? A patří mezi ně přistoupení EU k Evropské úmluvě o lidských právech?

Aneta Frodlová na vývoji v zemích V4 včetně České republiky vysvětluje, proč je nezávislost soudní moci v demokratickém právním státě klíčová.

V sekci Mezinárodní trestní spravedlnost přibližuje Barbora Valíková rozsudek, kterým Mezinárodní trestní soud zprostil viny bývalého prezidenta Pobřeží slonoviny Laurenta Gbagba.

Karolina Michková z evropské sekce přináší zhodnocení roku 2018 u Evropského soudu pro lidská práva.

Autorka se věnuje nejen změnám v počtu přicházejících stížností, ale také stěžejním rozsudkům, vstupu Protokolu č. 16 v platnost a rovněž problémům Rady Evropy.

V sekci Mezinárodní politika, byznys a lidská práva se Aneta Boudová zaměřuje na probíhající mírový proces v Afghánistánu. Jedním z kontroverzních bodů je však postavení žen v afghánské společnosti.

Eva Dokoupilová z české sekce přináší zasvěcený vhled do volebního pozorovatelství – nejprve vysvětluje, jak pozorování voleb probíhá, poté se dělí o vlastní zkušenost z mise v Moldavsku a nakonec uvádí i nedávná doporučení OBSE pro Českou republiku.

Pěkné začínající jaro Vám přeje

za Centrum pro lidská práva a demokratizaci

Jan Lhotský

Obsah

Téma	 3
<ul style="list-style-type: none"> Rozhovor s eurokomisařkou Věrou Jourovou: Nenávistné projevy na internetu nejsou jen virtuální realitou, mohou ohrozit demokracii Proč je důležitá nezávislost soudní moci 	<p>3</p> <p>9</p>
1) Mezinárodní trestní spravedlnost	 13
<ul style="list-style-type: none"> Mezinárodní trestní soud: Gbagbo a Blé Goudé zproštění obžaloby Aktuální vztah USA a Mezinárodního trestního soudu Palestína žiada o okamžitý začátek vyšetřovania „vojnových zločinov Izraela“ 	<p>13</p> <p>16</p> <p>18</p>
2) Evropský systém ochrany lidských práv	 19
<ul style="list-style-type: none"> Evropský soud pro lidská práva – zhodnocení roku 2018 Přiznání placeného svátku pouze příslušníkům určité církve je dle Soudního dvora EU diskriminací Evropa v zajetí populistů? Kritický mezinárodní pohled 	<p>19</p> <p>22</p> <p>24</p>
3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva	 27
<ul style="list-style-type: none"> Afghánský mírový proces a práva žen Za osem hodin práce jeden dolár - problémy v textilnom priemysle v Ázii Demokratická republika Kongo si zvolila nového prezidenta 	<p>27</p> <p>30</p> <p>32</p>
4) Česká republika a lidská práva	 34
<ul style="list-style-type: none"> Volební pozorovatelé jako (téměř) neviditelní strážci demokracie Je možné znovu otevřít řízení o určení otcovství pravomocně rozhodnuté před více než 50 lety? 	<p>34</p> <p>38</p>
Monitoring lidskoprávních publikací	40
Redakce Bulletinu	41

Titulní fotografie: Berlaymont, sídlo Komise EU v Bruselu, autor: Jan Lhotský

SERVIS PRO ZÁJEMCE O LIDSKÁ PRÁVA NA WEBU CENTRA

Pokud se zajímáte o lidská práva, **na webu Centra** najdete řadu zajímavých informací. V sekci **Blog** naleznete další zajímavé krátké články či rozhovory s významnými osobnostmi a v sekci **Akce** se dozvíte, jaké konference a odborné diskuze jsme uspořádali nebo právě chystáme.

Na webu máme rovněž například **seznam letních škol**, kterých se můžete zúčastnit, včetně potřebných termínů, dále **manuál výzkumu lidských práv** s řadou odkazů na užitečné zdroje a relevantní instituce, a další užitečné informace.

Více na www.centrumlidskaprava.cz

Téma

Rozhovor s eurokomisařkou Věrou Jourovou:

Nenávistné projevy na internetu nejsou jen virtuální realitou, mohou ohrozit demokracii

Jan Lhotský

Komise EU je z funkčního hlediska obdobou moci výkonné a na jednotlivé komisaře lze nahlížet jako na ministry. V tzv. Junckerově komisi působí Věra Jourová od listopadu 2014 jako evropská komisařka pro spravedlnost, ochranu spotřebitelů a otázky rovnosti pohlaví. V uvedeném příměru se tedy jedná o oblast, která obsahově zhruba odpovídá ministerstvu spravedlnosti. A to s dosahem po celé Evropské unii. Na jaká témata se česká eurokomisařka ve své práci zaměřuje?

Spravedlnost v prostoru EU

V Evropské komisi vám náleží portfolio Generálního ředitelství pro spravedlnost (takzvaného DG JUST), které je zodpovědné za politiku EU v oblasti spravedlnosti, práv spotřebitelů a rovnosti žen a mužů. Podívejme se tedy postupně na tyto tři oblasti. Začneme spravedlností. Můžete nám říci, jaké jsou hlavní záležitosti, které Komise a Vy osobně považujete za klíčové?

V mém portfoliu je gesce civilního, obchodního i trestního práva, a také základních práv – zmínila bych ale dvě podstatná témata. Zaprvé je důležité, aby bylo ve všech zemích fungující nezávislé soudnictví. Tedy justice, která bude důvěryhodná a zajistí například, že v rámci EU budou státy uznávat rozhodnutí soudů jiných států. Celý evropský justiční systém je závislý na důvěře jednotlivých států v nezávislost a důvěryhodnost justice v ostatních zemích EU. To je něco, co souvisí například i se současným tlakem na Polsko, aby neexistovaly žádné pochybnosti o tom, že tamní justice je zcela nezávislá na výkonné moci.

Druhá oblast se týká bezpečnosti. Soustředím se na oblast trestního práva. Jde mi o to zajistit, aby neměli zločinci v Evropě jednoduchý život a nezne-

Věra Jourová na konferenci Evropské organizace spotřebitelů [1]

užívali mezer a limitů orgánů činných v trestním řízení na úrovni států. Zločinci využívají digitální prostor, který nemá žádné hranice, a využívají také „bezbariérovost“ Schengenského prostoru. Vezměme si příklad, že se jeden den stane teroristický útok v Belgii, který spáchá někdo, kdo žije ve Francii. Než se orgány domluví a vymění si informace, může dojít k velké časové prodlevě, což může mít zvláště závažné důsledky zejména v případech, kdy se ten útok teprve chystá.

Snažím se tedy hlavně o zkvalitnění spolupráce mezi institucemi v jednotlivých členských státech, o zrychlenou výměnu informací a také o uznávání jednotlivých rozhodnutí mezi členskými státy. Funguje nám evropský zatýkácí rozkaz, stejně jako evropský vyšetřovací příkaz. Nově jsem navrhla, aby byla zkrácena lhůta pro zmrazení majetku a financí na účtech podezřelých osob, tedy aby se rozhodlo

Brusel [2]

v jednom státě a druhý stát to okamžitě zajistil. Jedná se o opatření, která Evropská unie může a musí dělat. Nevměšujeme se tedy do vnitřních systémů států, ale snažíme se odstraňovat hranice.

Chystá se zřízení Úřadu evropského veřejného žalobce. Čím by se měl nový Úřad zabývat?

Například případy rozsáhlých podvodů na dani z přidané hodnoty nebo podvody a korupcí v eurofondech a ve clech. Tedy věcmi, které nemůže efektivně vyšetřovat jednotlivý stát. Tyto případy se mohou týkat několika států a je potřeba, aby je vyšetřoval jeden úřad. Myšlenka evropského prokurátora je již v Lisabonské smlouvě a státy s ní tehdy souhlasily jednomyslně. Evropské peníze se musejí lépe chránit, a to na evropské úrovni.

Ochrana spotřebitelů

Posuňme se k druhému tématu, kterým jsou práva spotřebitelů. Čemu přesně se v této oblasti věnujete?

Moji lidé koordinují spolupráci úřadů pro ochranu spotřebitelů u přeshraničních případů, dohlíží na řádný výkon spotřebitelské legislativy, ale především pracují na přípravě nové či revizi stávající. Spotřebitelská politika EU v řadě zemí pomohla nastavit neexistující pravidla – vlastně dohnat náskok několika dekád vývoje ochrany spotřebitelů

v západním světě. To znamená právo na vrácení zboží za peníze, garanční lhůty, vytvořili jsme seznam neférových obchodních praktik, které se dají a mají sankcionovat, máme pravidla, která mají zaručit bezpečnost výrobků.

Během mého mandátu se provedla inventura klíčové evropské spotřebitelské legislativy a zjistili jsme, že práva jsou na vysoké úrovni, ale jejich vymáhání pokulhává. Proto jsem navrhla, aby obchodní inspekce v jednotlivých zemích mohly spouštět společné akce proti subjektům, které využívají neférových obchodních praktik, abychom nebyli omezeni hranicemi. Navrhla jsem také historicky první společnou formu kolektivní žaloby, o které se v současnosti jedná.

Jedním z velkých témat dnešní doby jsou tzv. fake news. Jaká opatření lze proti dezinformacím přijímat?

Zabýváme se širokou plejádou záležitostí, které jsou pod kapitolou „nezákonný obsah“. Takový obsah koluje na internetu, jedná se například o výzvy k extremismu, teroristický obsah nebo dětskou pornografii. Tedy obsah, který je zakázán trestněprávní úpravou ve všech zemích.

Pak jsou zde dezinformace, na které se ptáte, což jsou lži – ale lži nejsou nelegální. Nelze vyzvat „Google, vymaž to!“ – nejedná se tedy například o výzvu k násilí na Romech, což je zakázáno záko-

Věra Jourová na tiskové konferenci [3]

nem. Dezinformace jsou úplně jiná kategorie a my jsme opatrní, protože nechceme cenzuru. Mluvíme s členskými státy o tom, aby existovaly kapacity, které se budou prokazatelně falešnými nebo zavádějícími informacemi zabývat. Zde se ale pohybujeme na úrovni faktů. Nechceme, aby se napravovaly něčí politické názory, ale aby se upozornilo na lži a manipulace.

Poté máme v několika zemích Evropy, a to včetně Česka, trestný čin šíření poplašné zprávy, což lze v krajním případě také použít. Dále máme návrhy, aby na situaci zareagovala vzdělávací soustava, aby se lidé vzdělávali v oblasati kritického myšlení a práce s informacemi, což zrovna v České republice vidím jako velmi problematické. Máme průzkum o tom, že v ČR je extrémní procento lidí, kteří mají jako jediný zdroj informací internet. Připravila jsem doporučení státům, aby intenzivněji bojovali proti lživé propagandě na internetu před volbami, zejména před evropskými volbami, jedná se ovšem o doporučení, které lze vztáhnout na jakékoliv volby.

Do práce proti dezinformacím také vstupuje skutečnost, že se může jednat o zahraniční útoky a propagandu, zejména z Ruska. Skutečnost, kterou nám

odhalila kauza Cambridge Analytica, že ty lživé zprávy se šíjí na míru lidem, o kterých víme spoustu věcí, a že přes ukradená osobní data si šiřitel zjistí, že tato skupina lidí se například bojí nebo miluje zbraně nebo věří na horoskopy. A servírují jim pak právě tu cílenou propagandu, která působí, že ten člověk jde a volí někoho konkrétního.

Co se týká spotřebitelů, lze udělat něco proto, aby spotřebitelé měli přístup ke stejné kvalitě potravin v rámci celé Evropské unie?

My jsme jako Komise řekli, že už dnes se prodej různé kvality produktů, nejen potravin, pod stejnou značkou může za určitých podmínek hodnotit jako neférová obchodní praktika, kterou lze sankcionovat. Je pravdou, že orgány, které mají pravomoc sankcionovat, volaly po zpřesnění legislativy. To jsem navrhla v dubnu 2018 a do směrnice o neférových obchodních praktikách byl vložen článek, který říká, že prodávat zboží pod stejnou značkou s významnými rozdíly ve složení je neférová obchodní praktika, pakliže je to prokázáno testy. Jedná se o vcelku opatrnou formulaci, ale věřím, že v praxi s tím bude možné pracovat. Na závěr legislativního procesu však musíme počkat.

Zároveň jsem nechala zpracovat metodiku pro testování potravin, která se už vyzkoušela. Hodnotili jsme 65 produktů, které se prodávají v osmi zemích, čtyř západoevropských a čtyř východoevropských, a v 55 % případů jsme zjistili rozdíly, což je vysoké procento. Zároveň se ale neprokázalo, že by to byl jen rozdíl mezi východem západem, ty rozdíly jsou různé. Je to dáno i tím, že některé země mají přísné technické normy, což lze vysvětlit na příkladu rybích prstů. V Německu se pracuje podle již neplatné normy, která udávala, že rybí prsty mají mít 65 % masa a výrobci to respektují. Tam, kde obdobná technická norma nebyla, což je například Česko, ale třeba i Francie a Španělsko, tak tam je to procento masa nižší.

A pak jsou zde státní normy, které se třeba snaží zlepšit zdravotní stav obyvatel, takže například zakazují obsah některých ingrediencí. To znamená, že pokud konkrétní producent bude osloven dotazem obchodní inspekce na rozdíl ve složení potravin v jednotlivých zemích, tak může odpovědět, že přece stát to má takto normováno. Což by ty obchodní inspekce samozřejmě měly vědět. Takže si myslím, že po takovýchto případech nepůjdou a spíše budou

Účast na debatě POLITICO Dinner [4]

řešit případy, ve kterých takové technické normy neexistují a je to čistě na rozhodnutí výrobce. Když výrobce nebude schopen prokázat, že jogurt má místo ovoce chemickou složku z určitého důvodu, sankce by se mohly a měly uložit.

Univerzálně však také platí, že rozhodující je tlak a chování spotřebitelů samotných – kde výrobci a prodejci postřehnou trend, budou jej rychle následovat.

Rovnost žen a mužů

Do třetice téma rovnosti mužů a žen, které také spadá do Vašeho portfolia. Můžete uvést opatření, kterými se Komise a DG JUST snaží podpořit rovnost nejen v právní, ale také ve faktické rovině?

Ve faktické rovině to lze podporovat hlavně kampaněmi a působením na společnost, aby poznala, že nerovnost existuje. Já jsem v tomto dosti zdrženlivá, osobně jsem se třeba nepřipojila k #metoo! kampani, jako komisařka pro justici ctím presumpci nevinny, pro mě je to velice složitá věc. Ale zároveň i tato kampaň přinesla něco dobrého, i když v Česku se dost zesměšňuje.

Například výskyt zneužití dominance na pracovišti vůči slabším, a může to být žena i muž, je docela rozšířený fenomén.

Co se týče legislativy, zde se spíše pohybují v ekonomické oblasti a chci snižovat rozdíl v platech. Nevím, proč by měly přetrvávat. V současnosti máme 16procentní schodek v Evropě, v Česku je to 22 %. Tento problém se snažíme řešit i legislativou, která má umožnit i mužům, aby se mohli například zapojit více do péče o děti. Zavádíme otcovskou dovolenou, snažíme se o velkorysejší rodičovskou dovolenou, v rámci které se mohou zapojit oba partneři, pokud budou chtít. Jedná se o řadu opatření, která se z mé dílny nesou pod heslem, že chceme férovou soutěž a spravedlivé podmínky.

Co v zemích EU považujete za největší problém v oblasti rovnosti pohlaví?

Násilí na ženách. Podle celoevropského výzkumu zažila násilí každá třetí žena v Evropě. Domácí násilí, sexuální násilí i další typy násilí na ženách vyžadují jak evropskou, tak národní reakci. Máme zde země, kde je zaznamenán výskyt ženské obřízky, odhadem se jedná přibližně o půl milionu žen a dívek v Evropě. Je to velký problém, jedná se

Berlaymont, sídlo Komise EU v Bruselu [5]

o tabu a spousta z těch dívek o tom nechce mluvit, přitom je potřeba o tom nejen mluvit, ale i proti tomu aktivně zasahovat.

Lidská práva v EU

Jak v Komisi funguje z institucionálního hlediska ochrana lidských práv? V rámci DG JUST máte pod sebou pouze agendu rovnosti žen a mužů, nebo rovněž celou agendu týkající se lidských práv?

Máme celou agendu. Funguje to tak, že když některý Komisař navrhne novou legislativu, zmobilizují svoje lidi a požádám je o prověření, zda navrhovaná legislativa respektuje lidská práva a chartu lidských práv, včetně ochrany soukromých údajů. Zda respektuje princip rovnosti pohlaví a jestli jsou chráněna práva spotřebitele. Musím pohlídat, aby tyto tři věci byly z pohledu evropské legislativy respektovány. Zároveň to sledujeme v legislativě všech 28 zemí Evropské unie. Jedná se tak o trvalou činnost. Také navrhuji vlastní legislativu, která se dotýká ochrany lidských práv.

Jaké jsou v lidskoprávní oblasti novinky, kterými se v poslední době zabýváte?

Jsme na přelomové křižovatce z hlediska vlivu digitálních technologií a umělé inteligence na život lidí, a to vše se velmi dotýká lidských práv. Umělá inteligence se vyvíjí na základě informací, které má z metadat, z kumulace dat o lidech. Zpráva o tom,

jak se chováme, se předává robotovi, který s ní dále pracuje. A když se to nechá bez jakékoli kontroly, může se stát, že z některých záležitostí budou například úplně vyloučeni lidé černé pleti a ten nastavený algoritmus bude na základě zadaných vstupních dat preferovat bohaté bělochy. Postupem času by se mohlo vyčleňovat čím dál tím více skupin lidí, seniorů, chudých lidí, matek samoživitelek. A to je něco, co v Evropě nechceme.

Nejedná se přitom vůbec pouze o akademickou debatu. Jde o to pohlídat, aby někdo nebyl diskriminován nebo vyloučen. V době digitální revoluce a umělé inteligence je to skutečně vážná věc. Na tom se nyní podílím a budeme vydávat doporučení, které se týká algoritmů a pravidel pro umělou inteligenci ve smyslu etických a sociálních aspektů.

Důležitým vývojem pro oblast jak lidských práv, tak spravedlnosti obecně je otázka přistoupení EU k Evropské úmluvě o lidských právech. Na konci roku 2015 vystavil Soudní dvůr EU v posudku č. 2/2013 přistoupení Unie k Úmluvě červenou. Jaké jsou v tomto ohledu další kroky a plány Komise?

Tato Komise už pro to zřejmě neudělá nic. Nechceme obcházet rozhodnutí soudu, a právní experti analyzují cesty, jak udělat, aby rozhodnutí soudu bylo respektováno a přitom jsme přistoupili. Je to tedy otázka pro novou Komisi.

Výsledky práce v Komisi

Eurokomisařkou jste již od roku 2014. Můžete uvést, co považujete za svůj podstatný nebo největší úspěch?

Myslím si, že je to institut „evropského prokurátora“, který bude fungovat od roku 2020. Když jsem nastupovala, nikdo tomu nevěřil, protože 11 zemí tomu dalo tzv. žlutou kartu, považovali to za přílišnou centralizaci trestního procesu – přesto, že tento institut měl jednomyslnou podporu v Lisabonské smlouvě. Já jsem z centralizovaného modelu vytvořila decentralizovaný model, o kterém si dále rozhodují členské státy a přitom je zde spolupráce na evropské úrovni.

Myslím si, že úspěchem také bude, když se mi podaří prosadit kolektivní žalobu pro spotřebitelské

Atomium v Bruselu [6]

spory, která umožní obětem řádění „šmejdů“, aby se spojili, šli k soudu a vysoudili kompenzaci. Takéž v oblasti dvojí kvality potravin se poprvé řeklo, že se něco může dělat na úrovni Evropské unie. A v oblasti lidských práv je to nekonečná práce. Ta tendence ve státech k tomu, že demokracie je diktát většiny bez ohledu na potřeby menšin, je značná.

V neposlední řadě bych zmínila dohodu o odstranění nenávisti na internetu, což považuji za průlomovou věc. My jsme byli ve velice tíživé situaci v roce 2016, kdy hrozilo, že atmosféra v Evropě způsobí, že výzvy k násilí na internetu se přenesou do reálného světa. Čím častěji čtete, že je normální vyzývat k pogromům a násilí, tím víc si myslíte, že je to v pořádku. Bylo nutné to zastavit a zastavili jsme to dohodou s velkými internetovými hráči. Dohoda tak způsobila, že od prvního dne se proti tomuto jednání začalo aktivně bojovat a začaly se reálně mazat nezákonné nenávistné projevy. Já to považuji za úspěch, i když jsem za to kritizovaná výkřiky typu, že je to cenzura. V málokterých oblastech jsem ve svém životě byla tak jistě přesvědčená, že je to potřeba, jako v tomto případě. Protože relativizace zla je cesta do pekel. Podařilo se tak nastartovat debatu, že virtuální realita není virtuální, ale může zvrhnout celou demokracii.

Váš mandát vyprší koncem roku 2019. Jaké záležitosti byste chtěla ještě dokončit?

Kolektivní žalobu, přístup žen na trh práce, dotažení věcí v oblasti trestního práva včetně přístupu policie a prokuratury k elektronickým důkazům.

To, že Komise něco navrhne, je sice nutná podmínka, nikoliv však postačující. Musím poté tvrdě lobbovat. Plánuji také dát doporučení státům, aby přestaly s prodejem viz a občanství za investice. Musí to být pouze doporučení, protože nemáme legislativní pravomoc. Chci dotáhnout věci, které se týkají zamezení praní špinavých peněz, je toho ještě celá řada.

Vše je vyvoláno urgentní potřebou, buďto bezpečnostní nebo potřebou narovnání nespravedlností, například v oblasti spotřebitelské. Čistě svědomí budu mít díky tomu, že jsem nepřišla s něčím, čemu se Češi smějí. Jedná se opravdu o záležitost, které mají existenční význam a musí je řešit Evropa, protože stát sám to v rámci svých hranic nezvládne.

Fotografie

- [1] Věra Jourová na konferenci Evropské organizace spotřebitelů, zdroj: © European Union, 2019.
- [2] Brusel, autor: Jan Lhotský.
- [3] Věra Jourová na tiskové konferenci, zdroj: © European Union, 2019.
- [4] Účast na debatě POLITICO Dinner, zdroj: © European Union, 2019
- [5] Berlaymont, sídlo Komise EU v Bruselu, autor: Jan Lhotský.
- [6] Atomium v Bruselu, autor: Jan Lhotský.
- [7] Návštěva Evropské agentury EU-LISA v Talinu, zdroj: © European Union, 2019.

Návštěva Evropské agentury EU-LISA v Talinu [7]

Proč je důležitá nezávislost soudní moci

Aneta Frodlová

Na začátku tohoto roku Českou republikou otřásla kauza zřetelných pokusů o intervence ze strany představitelů moci výkonné do nezávislosti soudní moci. Proč je nezávislost soudů naprosto klíčovým prvkem demokratického právního státu a jakými prostředky je chráněna? Jaká je situace v ostatních evropských zemích?

Od ledna roku 2019 Českou republikou rezonuje kauza pokusu o ovlivňování klíčových soudců ze strany prezidenta republiky Miloše Zemana a jeho kancléře Vratislava Mynáře.

Týdeník Respekt informoval o tom, že kancléř se v roce 2015 sešel s ústavním soudcem Vojtěchem Šimíčkem. Na schůzce probírali mimo jiné i služební zákon, který prezident opakovaně kritizoval. Po schválení tohoto zákona Parlamentem České republiky, následném vetu prezidenta a přehlasování tohoto veta Poslaneckou sněmovnou, se totiž prezident svým návrhem dožadoval zrušení služebního zákona u Ústavního soudu (dále jen „ÚS“).

Kancléř usiloval o to, aby ústavní soudce prosazoval na plénu soudu úplné zrušení zákona, případně zrušení konkrétních návrhem prezidenta napadených ustanovení. ÚS však nakonec návrh prezidenta zamítl, kromě jednoho ustanovení, které zrušil. Ústavní soudce Vojtěch Šimíček k této věci uvedl, že „kancléř Vratislav Mynář na první schůzce naznačil, jaké rozhodnutí by se panu prezidentovi ve věci služebního zákona líbilo“.

Dopis zasláný předsedovi Nejvyššího správního soudu

Tímto však zásahy do fungování justice ze strany kancléře prezidenta republiky neskončily. V roce 2016 zaslal dopis v té době úřadujícím předsedovi Nejvyššího správního soudu Josefu Baxovi, jenž se týkal právě projednávaného případu Plzeňské teplárenské. Ta začala stavět v roce 2013 spalovnu komunálního odpadu, na níž bylo, kvůli tvrzenému nezákonně vydanému stavebnímu povolení, podáno několik žalob. Krajský soud v Plzni v roce 2015

Sněmovní sál Ústavního soudu [1]

rozhodl proti Plzeňské teplárenské, a ta se proto obrátila s kasační stížností na Nejvyšší správní soud (dále jen „NSS“).

V této souvislosti se Vratislav Mynář snažil v dopise zjistit, jak NSS rozhodne. V dopise nebylo přímo napsáno, jak by měl NSS případ rozhodnout, implicitně to z něj však vyplývalo. V dopise kancléř uvedl, že se prezident republiky při návštěvě Plzeňského kraje dozvěděl, že probíhající spor brání v dokončení spalovny a dále napsal o „značných ekonomických škodách“, které mohou nastat, pokud nebude projekt uveden do plného provozu.

Předseda soudu Baxa reagoval dopisem, že není v jeho kompetenci vyjadřovat se ke konkrétním otázkám případů, které zrovna projednává NSS a konečné rozhodnutí je v rukou konkrétního senátu. NSS potvrdilo rozhodnutí Krajského soudu v Plzni, a prezidentovi republiky tedy vyhověno opět nebylo.

Budova Nejvyššího správního soudu [2]

Schůzka prezidenta Miloše Zemana s Josefem Baxou

Na jaře minulého roku se tehdejší předseda NSS Josef Baxa sešel s prezidentem republiky ohledně jmenování nového předsedy NSS. Dle jeho slov se ovšem jejich následná schůzka týkala odlišných věcí, než s jakými soudce Baxa za prezidentem republiky přišel. V rozhovoru pro Deník N uvedl, že mu prezident vytýkal některá rozhodnutí NSS, která se mu nelíbila.

Dále Josef Baxa uvedl, že opakovaně prezidentovi zdůraznil, že jako předseda NSS nemá vliv na to, jak budou jednotlivé soudní senáty rozhodovat, jelikož tato rozhodnutí spočívají v rukou nezávislých a nestranných soudců. Následně soudce Baxa v rozhovoru dodal, že mu prezident opakovaně sdělil, že si jej dokáže představit jako předsedu Ústavního soudu, a také, že „začal mluvit o soudním řízení ve věci nejmenování tří vysokoškolských docentů profesory. A bylo mi jasné, že dává dost jasně najevo, jak má být rozhodnuto“.

K této věci se vyjádřila také bývalá místopředsedkyně ÚS Eliška Wagnerová, která sdělila, že prezident republiky ani jeho kancléř by neměli sdělovat to, jak si přejí, aby soudy rozhodly. „To do politické komunikace nepatří, není to jeho úkol. Angažmá politiků se vyčerpá tím, že učiní podání k soudům. Vytelefonování a obcházení je zcela nepatřičné“.

Ústavní zakotvení nezávislosti soudní moci

Nezávislost soudní moci představuje jeden z klíčových prvků demokratického právního státu a vyplývá z principu dělby moci ve státě. Na ústavní úrovni je zakotvena v článku 81 Ústavy České republiky, který stanovuje, že „soudní moc vykonávají jménem republiky nezávislé soudy“.

Nezávislost a nestrannost soudců je pak chráněna článkem 82 Ústavy České republiky, jenž ve svém prvním odstavci deklaruje, že „soudci jsou při výkonu své funkce nezávislí. Jejich nestrannost nesmí nikdo ohrožovat“. Soudci jsou při rozhodování vázáni pouze zákonem a vyhlášenými mezinárodními smlouvami, které jsou pro Českou republiku závazné.

Je důležité také zdůraznit soudcovskou nezávislost v rámci jednotlivých soudů, není tedy možné, aby názor předsedy konkrétního soudu ovlivňoval rozhodování toho kterého senátu. Jak ostatně sdělil v rozhovoru bývalý předseda NSS Josef Baxa.

Nezávislost a nestrannost soudů a soudců má odraz v Listině základních práv a svobod, konkrétně ve článku 36, který stanovuje: „Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu“. Pouze u orgánu, jenž splňuje tyto požadavky, se mohou lidé efektivně domáhat ochrany svých práv a může tak být zachováno jejich právo na spravedlivý proces.

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

Problematikou nezávislosti soudců a intervencí ze strany moci výkonné do justice se v minulosti zabýval také Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“). Lze zmínit případ *Sovtransavto Holding* proti Ukrajině, ve kterém společnost namítala mimo jiné porušení práva na projednání věci nezávislým a nestranným soudem, jelikož došlo k podstatným zásahům do průběhu řízení ze strany ukrajinských autorit, a to včetně ukrajinského prezidenta. Zásahy spočívaly ve vytváření silného politického nátlaku na členy arbitrážního tribunálu společně s neustálým monitorováním celého průběhu řízení.

ESLP shledal porušení článku 6 odstavce 1 Evropské úmluvy o lidských právech a vyjádřil vážné obavy ohledně nezávislosti a nestrannosti tribu-

Pražský hrad [3]

nálu, jenž ve věci rozhodoval. Také poznamenal, že zásahy ze strany ukrajinské exekutivy, ať už byly odůvodněny jakkoliv, představovaly podstatný zásah do nezávislosti soudců. Jelikož ovlivňování ukrajinské justice vycházelo přímo z nejvyšších míst moci výkonné, představovalo to minimálně naprostý nedostatek respektu k soudní moci jako takové. Zároveň ESLP konstatoval, že není důležité, jaký mělo ovlivňování skutečný dopad na průběh řízení.

Nezávislost soudní moci v zemích Visegrádské čtyřky

Na konci února tohoto roku proběhla na půdě brněnské právnické fakulty konference, která se týkala nezávislosti soudní moci v zemích Visegrádské čtyřky. Nejzajímavější příspěvky si připravili akademici, kteří komentovali aktuální dění v zemích V4.

David Kosař sdělil, že způsobů, jak zasáhnout do nezávislosti soudní moci, je několik, od snižování počtu soudců na nejvyšších a ústavních soudech přes snižování věku jejich odchodu do důchodu až po odvolávání předsedů soudů, což označil za běžnou praxi na Slovensku a také v Polsku.

Následně jako další možný způsob uvedl přímé ovlivňování soudců, což koresponduje s výše uvedenou kauzou ovlivňování soudců ze strany kancléře. Navzdory ní je však dle Davida Kosaře v České republice důvěra v justici vysoká. Naopak profesor Mirosław Wyrzykowski, který komentoval situaci v Polsku, ve svém příspěvku sdělil, že 93% obyvatel se domnívá, že soudcovská nezávislost je ohrožena.

O situaci v Maďarsku informovala profesorka Tímea Drinóczi, která představila několik případů, v nichž docházelo k zásahům do nezávislosti justice. Jedním z nich byla například nedávná reforma správního soudnictví, kvůli které byl vyžádán také názor tzv. Benátské komise, ale na jejíž vyjádření Maďarsko nečekalo a reformu přijalo. Jako další příklad Tímea Drinóczi uvedla nová pravidla pro obsazení místa předsedy maďarského ÚS. Ten je nově volen parlamentem a ne samotnými soudci ÚS. Na závěr dodala, že uvedené změny měly dopad nejen na nezávislost justice, ale rovněž na dělbu moci ve státě.

Také v Polsku docházelo k zásahům do nezávislosti soudní moci, takovým byl například nucený odchod soudců Nejvyššího soudu do důchodu, což lze označit za cílený politický krok tamní vlády.

Reforma soudnictví ukončuje funkci 37 % soudců. Přijetí zákona, který uvedený odchod nařídil, mělo za následek také předčasné skončení mandátu předsedkyně polského Nejvyššího soudu. Mirosław Wyrzykowski v této souvislosti sdělil, že Polsko se již nepotýká s ústavní krizí, ale od ledna 2016 Ústava prakticky mizí.

K tomuto tématu se v rámci kulatého stolu vyjádřila i Eliška Wagnerová, která uvedla, že pravidla pro odchod soudců do důchodu musí být předem jasně stanovena, čili musí být předvídatelná. Právní úprava, která je nyní v Polsku a Maďarsku, není dle jejího názoru v souladu s principem vlády práva.

V rámci diskuze poté profesor Mirosław Wyrzykowski sdělil, že pro konstitutivní demokracii Polsko potřebuje mladé právníky a také, že roli ochránce Ústavy zastává polský Nejvyšší soud, veřejný ochránce práv, Soudní dvůr Evropské unie a v neposlední řadě také společnost sama o sobě.

Na Slovensku dochází k „vyprazdňování“ soudů, o čemž ve svém příspěvku informoval Šimon Drugda. Momentálně slovenský Ústavní soud čítá pouze čtyři soudce, jelikož devíti soudcům skončil mandát na konci února tohoto roku a noví soudci nebyli do funkce zatím jmenováni. Uvedené dle jeho názoru znemožní fungování Ústavního soudu.

Bývalý předseda Nejvyššího správního soudu Josef Baxa [4]

Závěr

Jak v rozhovoru pro Deník N uvedl soudce Josef Baxa: „dělba moci není separace moci“. Je tedy v pořádku, pokud se soudce s politikem či ústavním činitelem sejde za účelem otevření diskuze o určitém problému v justici nebo o fungování soudního systému. Ovšem zároveň dodal, že „setkání mezi čtyřma očima k tomu asi nepatří“.

Je zřejmé, že spolupráce jednotlivých představitelů státních mocí je možná a je nezbytná pro řádné fungování právního státu. Prezident může vyjádřit svůj názor na určitá soudní rozhodnutí, což ostatně uvedli také bývalí kancléři prezidentů Václava Havla a Václava Klause v reportáži týdeníku Respekt, avšak je nutné zohlednit, kdy to již překračuje kompetence prezidenta republiky a dochází k nepřijatelnému zasahování do nezávislosti soudů.

Zdroje

Kalenská, Renata. Soudcova výpověď o Zemanově útoku na justici:

Dával mi jasně najevo, jak máme rozhodnout, říká Baxa. Deník N. Dne 16. 1. 2019 (<https://denikn.cz/54570/soudcova-vypoved-o-zemanove-utoku-na-justici-daval-mi-jasne-najevo-jak-mame-rozhodnout-rika-baxa/?pref=tit1>).

Kundra, Ondřej a Procházková, Andrea. Mynář se pokusil ovlivnit vysoce postavené soudce. Respekt. Dne 6. 1. 2019 (<https://www.respekt.cz/politika/mynar-se-pokusil-ovlivnit-vysoce-postavene-soudce>).

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. července 2002, ve věci Sovtransavto Holding proti Ukrajině, stížnost č. 48553/99.

Ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Wagnerová, Eliška a kol. 2012. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer.

Fotografie

- [1] Sněmovní sál Ústavního soudu, autor Martin Strachon, datum pořízení: 20. února 2015, zdroj Wikimedia Commons, Creative Commons 4.0.
- [2] Budova Nejvyššího správního soudu, autor VitVit, datum pořízení: 15. května 2015, zdroj Wikimedia Commons, Creative Commons 4.0.
- [3] Pražský hrad, autor Mгимelfarb, datum pořízení: 11. srpna 2016, zdroj Wikimedia Commons, Creative Commons 4.0.
- [4] Bývalý předseda Nejvyššího správního soudu Josef Baxa, autor Přemysl Otakar, datum pořízení: 22. 2. 2017, zdroj Wikimedia Commons, CC BY-SA 4.0.

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Připravil Jan Lhotský

Mezinárodní trestní soud: Gbagbo a Blé Goudé zproštění obžaloby

Barbora Valíková

Mezinárodní trestní soud osvobodil bývalého prezidenta Pobřeží slonoviny Laurenta Gbagba a Charlese Blé Goudého, údajného velitele milic. Oba obvinění byli obžalováni ze zločinů proti lidskosti, soud však označil důkazy předložené prokuraturou za nepřesvědčivé.

Občanská válka v Pobřeží slonoviny

Kořeny konfliktu, který se v zemi rozhořel po volbách v roce 2010, sahají až do 60. let minulého století. Po získání nezávislosti se Pobřeží slonoviny stalo prosperující ekonomikou založenou zejména na exportu kakaa a kávy. Víze lepší budoucnosti do země přitáhla pracovní síly z okolních zemí. Většinou muslimští přistěhovalci žili v míru s původním obyvatelstvem až do krize 80. let, kdy prohlubující se chudoba začala rozdmýčovat etnické a náboženské sentimenty.

K propuknutí násilností došlo v roce 2000 poté, co nová ústava formalizovala koncept *Ivorité* [1] a zakázala kandidaturu v prezidentských volbách všem, kdo nebyli narozeni na území Pobřeží slonoviny rodičům tamního původu. Byla tak vyloučena kandidatura Alassane Ouattary, podporovaného muslimským obyvatelstvem. Po výhře Laurenta Gbagba v prezidentských volbách se rozpoutaly boje mezi křesťanským jihem a muslimským severem, které během roku 2002 eskalovaly na úroveň občanské války.

Přes snahy mezinárodní komunity o ukončení konfliktu se stabilní mírovou dohodu podařilo uzavřít až v roce 2007. Nové volby proběhly po četných odkladech až v roce 2010 a utkal se v nich prezident Gbagbo a jeho rival Ouattara. Dle výsledků uznaných mezinárodním společenstvím se vítězem voleb stal Ouattara, Gbagbo však odmítl odstoupit.[2] Pobřeží slonoviny zachvátila nová vlna násilí mezi přívrženci prezidentských kandidátů, která si vyžádala na

Charles Blé Goudé před MTS [1]

3000 obětí. Gbagbo se vzdal po několika měsících bojů v dubnu 2011.

Otevření případu Gbagbo a Blé Goudé

Pobřeží slonoviny přijalo jurisdikci Mezinárodního trestního soudu (MTS) v roce 2003. Předběžný vyšetřovací tým byl do země vyslán již v roce 2005, oficiální vyšetřování situace v Pobřeží slonoviny bylo však zahájeno až v červnu 2011. Zatykač na někdejšího prezidenta Gbagba a Charlese Blé Goudého, údajného velitele mládežnických milic, byl vydán ještě téhož roku. Blé Goudé v roce 2002 vedl studentské hnutí tzv. Mladých patriotů (*Congres Panafricain et des Jeunes Patriotes*), které měl údajně přeměnit na milici podporující Gbagba. Při násilnostech v letech 2010-2011 měl – jakožto Gbagboův ministr mládeže – cílit útoky Mladých patriotů na podporovatele Ouattary.

Oba podezřelí byli obžalováni ze zločinů proti lidskosti, včetně vraždy, znásilnění a dalšího nelidského zacházení. Ke zločinům mělo docházet mezi

Bývalý prezident Laurent Gbagbo [2]

16. prosincem 2010 a 12. dubnem 2011. Gbagbo byl MTS předán již v roce 2011, zatímco Blé Goudé byl zatčen až zkraje roku 2013 a převezen do Haagu o rok později. Oba případy byly sloučeny a soudní proces začal v roce 2016. Bývalý prezident Gbagbo se tak stal první někdejší hlavou státu souzenou před MTS.

Selhání obžaloby?

V lednu 2019 vynesl Projednací senát I (*Trial Chamber I*) ve věci Gbagbo a Blé Goudé zprošťující rozsudek. V návaznosti na tento rozsudek soud přikázal propuštění obou obviněných, které však bylo pozdrženo až do doby, kdy o něm rozhodl odvolací soud. Soudci Cuno Tarfusser a Geoffrey Henderson, tvořící většinu tříčlenného senátu, dospěli k závěru, že žalobkyně Fatou Bensouda nepředložila dostatek důkazů usvědčujících obviněné z uvedených zločinů. Soudkyně Herrera Carbuccia připojila disentující stanovisko.

Ústředním bodem obžaloby měla být existence plánu na udržení Gbagba u moci, jehož součás-

tí měly být útoky na civilisty. Dle usnesení soudu však obžaloba nedokázala předložit důkazy, které by existenci takového plánu potvrdily. Obhajoba také selhala ve snaze dokázat, že veřejné projevy někdejšího prezidenta Gbagba a Blé Goudého obsahovaly rozkazy či navádění k provádění zločinů proti lidskosti. Dle soudu byly důkazy předložené obhajobou natolik slabé, že přistoupil ke zproštění viny ještě dříve, než obhajoba předložila své důkazy. Tento postup zvaný *no case to answer* MTS užívá v situacích, kdy obžaloba nepřinesla dostatek relevantních důkazů, a soud uzná brzké ukončení případu žádoucím jak kvůli nákladům, tak situaci obžalovaných, čekajících na vynesení rozsudku ve vazbě.

Odvolání prokuratury a podmíněčné propuštění

Odvolací komora MTS začátkem února rozhodla ve prospěch obou obviněných, stanovila však, že jejich propuštění musí podléhat jisté kondicionalitě. Lednový rozsudek byl tak doplněn o několik podmínek týkajících se nejen obou obviněných, ale i států, které budou ochotny dotyčné osoby přijmout. Rozsudek udává celkem osm podmínek propuštění, týkajících se zejména omezení svobody pohybu a další spolupráce s MTS.[3] Důvodem pro přijetí podmínek byla obava, že by Gbagbo a Blé Goudé mohli po propuštění uprchnout či pronásledovat svědky. Jedná se tedy primárně o snahu zajistit pokračující přítomnost Gbagba a Blé Goudého v Haagu, bude-li vyžadována, a zachovat integritu procesu.

Gbagbo byl propuštěn krátce po vynesení rozsudku a nyní se nachází na území Belgie. Blé Goudé zůstal dle dostupných informací v Holandsku, nenachází se však již ve vazbě. Komunikace a pohyb obou osob zůstává omezen. Gbagbo a Blé Goudé tak museli MTS odevzdat pasy, nesmějí měnit adresu bez souhlasu soudu a každý týden se musejí hlásit u příslušných autorit. Dle kritiků rozhodnutí jsou tyto zásahy do osobní svobody v přímém rozporu s logikou zproštění obžaloby jako takovou.

Důsledky pro MTS

Názory expertů na dopady zprošťujícího rozsudku se různí. Zatímco někteří rozsudek chápou jako selhání MTS a zejména prokurátorky Bensoudy, jiní apelují na veřejnost, aby nepoměrovala efektivitu

Prokurátorka MTS Fatou Bensouda [3]

soudu podle počtu případů, které skončí odsouzením. Dopad na kredibilitu soudu je také nejasný: na straně jedné může rozsudek soudu uškodit, neb dokazuje jeho neschopnost stíhat nejvyšší státní představitele, na stranu druhou však může pomoci kredibilitě soudu v očích afrických národů, které si dlouhodobě stěžují na zaujatost MTS.

Otázkou zůstává také pokračování stíhání zločinů spáchaných po volbách v roce 2010. Současný prezident Pobřeží slonoviny Ouattara prohlásil, že žádný další občan nebude MTS už nikdy vydán. MTS se však původně zavázal stíhat zločiny spáchané oběma stranami konfliktu. Schopnost obžaloby předvést před soud v Haagu další obviněné, kteří se konfliktu účastnili na straně prezidenta Ouattary, tedy zůstává přinejmenším nepravděpodobná.

Poznámky

- [1] *Ivorité* je koncept pocházející z 90. let, užívaný křesťanskými politiky za účelem posílení národní identity obyvatel Pobřeží slonoviny. Ve své podstatě odráží ultra-nacionalistické smýšlení a odmítá udělování občanství přistěhovalcům i jejich potomkům a politickou participaci nepůvodních obyvatel.
- [2] Gbagbo byl přesvědčen, že výsledek voleb byl ovlivněn volebními podvody a zastrašováním voličů v některých regionech, a napadl jej u Ivoriánské volební komise (*Ivorian Electoral Commission*). Ta mu dala za pravdu a anulovala původní výsledek voleb. Dle nového výsledku vyhrál Gbagbo s 51,5 % hlasů, mezinárodní společenství však tento výsledek nikdy neuznalo a nadále podporovalo Ouattaru.
- [3] Jedná se o odstavec 60 rozsudku ICC-02/11-01-15 OA14 (https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2019_00611.PDF)

Zdroje

- Bryant, Lisa. ICC Appeals Chamber Places Conditions on Gbagbo's Release. Voice of America. 1. února 2019 (<https://www.voanews.com/a/icc-appeals-chamber-places-conditions-on-gbagbo-s-release-/4769259.html>).
- Holligan, Anna. Laurent Gbagbo Case: Ivory Coast Leader's Acquittal Rattles ICC Foundations. BBC News. 15. ledna 2019 (<https://www.bbc.com/news/world-africa-46874517>).
- International Criminal Court. ICC Trial Chamber I Acquits Laurent Gbagbo and Charles Blé Goudé from All Charges. 15. ledna 2019 (<https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1427>).
- International Criminal Court. ICC Appeals Chamber to Impose Conditions on Laurent Gbagbo and Charles Blé Goudé upon Their Release Following Their Acquittal. 1. února 2019 (<https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1436>).
- International Criminal Court. Judgement on the Prosecutor's Appeal against the Oral Decision of Trial Chamber I Pursuant to Article 81(3)(c)(i) of the Statute, No. ICC-02/11-01/15 OA14. 1. února 2019 (https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2019_00611.PDF).
- International Justice Monitor. 2019. Laurent Koudou Gbagbo & Charles Blé Goudé: Background. (<https://www.ijmonitor.org/category/laurent-koudou-gbagbo-charles-ble-goude/>).
- Kersten, Mark. Some Quick Reflections on the Gbagbo Acquittal at the ICC. Justice in Conflict. 18. ledna 2019 (<https://justiceinconflict.org/2019/01/18/some-quick-reflections-on-the-gbagbo-acquittal-at-the-icc/>).
- Wakabi, Wairagala. Former Ivorian President Gbagbo to be Released from ICC Detention. International Justice Monitor. 1. února 2019 (<https://www.ijmonitor.org/2019/02/former-ivorian-president-gbagbo-to-be-released-from-icc-detention/>).
- Wakabi, Wairagala. Gbagbo Released to Belgium, Restrictions Imposed on His Movement and Communications. International Justice Monitor. 7. února 2019 (<https://www.ijmonitor.org/2019/02/gbagbo-released-to-belgium-restrictions-imposed-on-his-movements-and-communications/>).

Fotografie

- [1] Charles Blé Goudé před MTS, zdroj: ICC-CPI.
- [2] Bývalý prezident Laurent Gbagbo, zdroj: ICC-CPI.
- [3] Prokurátorka MTS Fatou Bensouda, autor: Coalition for the ICC, 25. března 2014, Flickr, CC BY-NC-ND 2.0.

Aktuální vztah USA a Mezinárodního trestního soudu

Zuzana Malá

V druhé polovině minulého roku se prezident Donald Trump i jeho poradce pro národní bezpečnost John Bolton poměrně nekompromisně vyjádřili na adresu Mezinárodního trestního soudu. Oba zpochybnili otázku jeho legitimacy a jurisdikce a jasně vyjádřili, že USA neposkytuje tomuto soudu podporu.

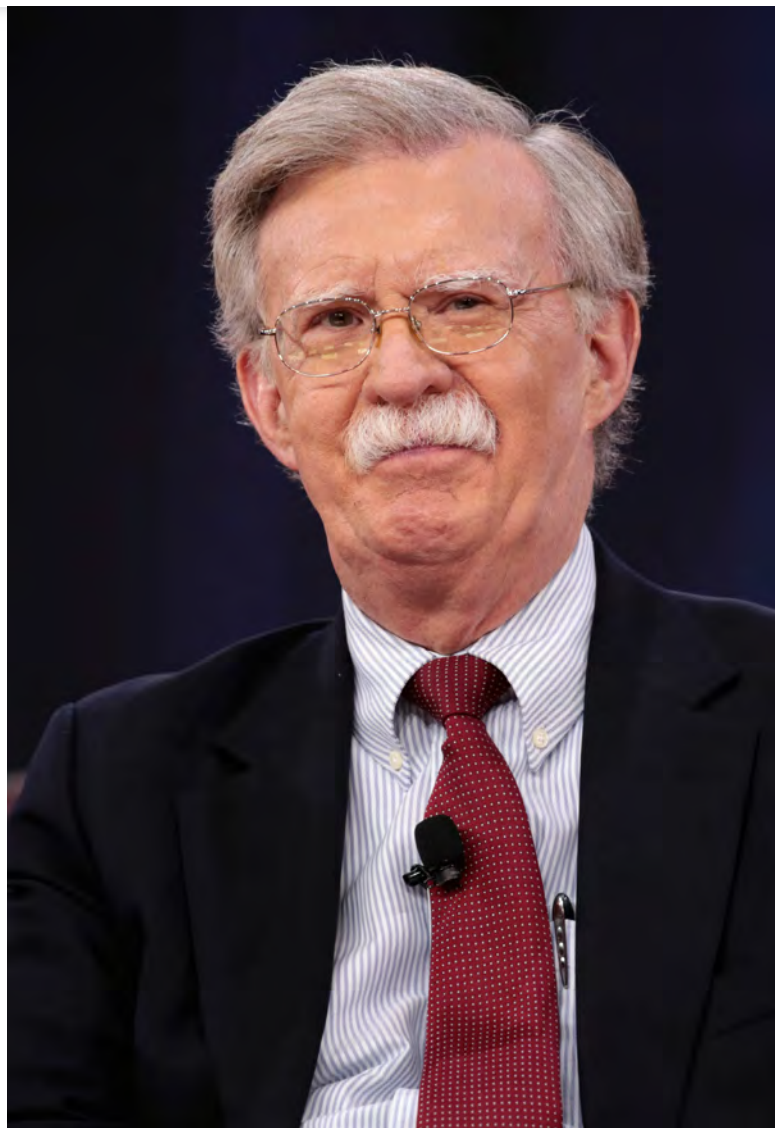
Proslov Donalda Trumpa v OSN v září 2018

Ve svém proslovu v Organizaci spojených národů vyjádřil Donald Trump nespokojenost s tím, jakým směrem Mezinárodní trestní soud (MTS) směřuje. Odchod USA z Rady OSN pro lidská práva odůvodnil neochotou OSN reagovat na podněty k reformě, které předložila Nikky Haley, tehdejší ambasadorka USA pro OSN. V návaznosti na to upozornil, že Spojené státy americké neuznávají jurisdikci, legitimitu ani autoritu Mezinárodního trestního soudu. Ve svém proslovu také varoval před globální byrokracií a odmítl, že by měl odevzdat americkou suverenitu do rukou “nezvolené a neodpovědné” organizace.

Jaké důvody má USA pro negativní postoj vůči MTS?

Americký postoj vůči MTS pramení převážně z obvinění amerických vojáků Mezinárodním trestním soudem ze spáchání válečných zločinů během operací v Afghánistánu. Fatou Bensouda, žalobkyně MTS, zažádala v roce 2017 o plnohodnotné vyšetřování činů amerických vojáků a jiných entit v Afghánistánu. Obvinění jsou především z nezákonného věznění a mučení.

V květnu minulého roku Donald Trump otevřel americkou ambasádu pro Izrael v Jeruzalémě. Vzhledem k tomu, že Palestinci i Izraelci si toto město nárokují, jednalo se o poměrně kontroverzní rozhodnutí. V reakci na to palestinský prezident Mahmúd Abbás zastavil komunikaci s USA a odmítl obvyklou roli USA jako mediátora konfliktu. Následovala žádost palestinského ministra zahra-

John Bolton [1]

ničí o zahájení vyšetřování údajných izraelských válečných zločinů, zločinů proti lidskosti a apartheidu spáchaných na palestinském obyvatelstvu. Vzhledem k tomu, že USA považuje Izrael za svého blízkého a dlouholetého partnera, obvinění Izraele z porušení lidských práv v oblasti Gazy a tzv. předběžné šetření MTS v této věci vedlo k dalšímu zhoršení vztahů mezi USA a Mezinárodním trestním soudem.

Jak bude postupovat USA?

Spojené státy americké ústy poradce pro národní bezpečnost Johna Boltona jasně vyjádřily, že jejich primárním cílem je ochránit jejich občany a občany jejich spojenců před “nespravedlivým stíháním nelegitimního soudu”. Pokud by ale stíhání i tak probíhalo, zaměřil se na soudce MTS, kteří nebudou mít přístup do USA, budou stíhání před americký-

Prezident Donald Trump [2]

mi soudy a na jakékoli finance, které v USA mají, budou uvaleny sankce. V prohlášení John Bolton pronesl, že Spojené státy americké nebudou s MTS spolupracovat, nebudou MTS poskytovat žádnou asistenci a k MTS se nepřipojí.

Reakce na americký postoj

Americký postoj vůči Mezinárodnímu trestnímu soudu vyvolal mnohé rozporuplné reakce. K situaci se vyjádřil také David Scheffer, který se jako ambasador podílel na vytvoření Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii a pro Rwandu, a také vedl tým USA, který jednal o vytvoření Mezinárodního trestního soudu, přičemž za USA v roce 2000 podepsal Římský statut. Podpis za USA byl poté odvolán následujícím americkým prezidentem Georgem W. Bushem.

David Scheffer sám byl kritikem některých aspektů MTS a jeho jurisdikce, k nynější situaci se ale vyjádřil takto: “Boltonův projev izoluje USA od mezinárodní trestní spravedlnosti a podstatně podřívá naši vůdčí roli v přivádění pachatelů hromadných zločinů před soud jinde ve světě.” Dále také pozna-

menal, že přístup Trumpovy administrativy bude pravděpodobně přivítán autoritářskými režimy, které budou vyjádřením podpořeny v tom, aby se vyhýbaly odpovědnosti za hromadné zločiny a aby ignorovaly snahy mezinárodního společenství o pokrok v oblasti spravedlnosti a vlády práva. Dále David Scheffer naznačil, že se opět potvrdilo, že jsou Spojené státy americké zastrašeny mezinárodním právem.

MTS reagoval na prohlášení Donalda Trumpa a Johna Boltona jasnou odpovědí, že práce mezinárodního trestního soudu nebude Washingtonem v žádných aspektech ovlivněna. Na vyjádření soud reagoval prostřednictvím svého mluvčího: “MTS, jako soudní instituce, jedná striktně v rámci své jurisdikce dané Římským statutem a je odhodlaná provádět svůj mandát nezávisle a nestranně.”

Vztahy Mezinárodního trestního soudu a USA se měnily s konkrétním prezidentem. Spojené státy americké odmítly ratifikovat Římský statut, který je zakládajícím dokumentem MTS, v roce 2002. Tehdejší prezident George W. Bush vystupoval silně proti tomuto soudu. Naopak prezident Barack Obama se mnohokrát snažil o zlepšení vztahů a spolupráci mezi USA a MTS. Ani během jeho funkčního období však USA Římský statut neplánovaly ratifikovat. S administrativou prezidenta Trumpa se tedy vrátil dřívější nepřátelský přístup USA vůči Mezinárodnímu trestnímu soudu.

Zdroje

- BBC News. John Bolton threatens ICC with US sanctions. 11. září 2018 (<https://www.bbc.com/news/world-us-canada-45474864>).
- Deutsche Welle. US threatens to arrest ICC judges over war crimes probe. 10. září 2018 (<https://www.dw.com/en/us-threatens-to-arrest-icc-judges-over-war-crimes-probe/a-45435900>).
- Bowcott, Owen and Holmes, Oliver and Durkin, Erin. John Bolton threatens war crimes court with sanctions in virulent attack. The Guardian. 10. září 2018 (<https://www.theguardian.com/us-news/2018/sep/10/john-bolton-castigate-icc-washington-speech>).
- The White House. Remarks by President Trump to the 73rd Session of the United Nations General Assembly | New York, NY. 25. září 2018 (<https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-73rd-session-united-nations-general-assembly-new-york-ny/>).

Fotografie

- [1] John Bolton, autor: Gage Skidmore, Wikimedia Commons, 22. února 2018, CC BY-SA 3.0
- [2] Prezident Donald Trump, autor: Gage Skidmore, www.flickr.com, 19. října 2018, CC BY-SA 2.0

Palestína žiada o okamžitý začiatok vyšetrovania „vojnových zločinov Izraela“

Katarína Hukelová

Popri už prebiehajúcim predbežnom šetrení situácie v Palestíne, požiadal palestínsky minister zahraničných vecí Medzinárodný trestný súd o bezodkladné začatie vyšetrovania všetkých zločinov spáchaných Izraelom na území Palestíny od 13. júna 2014.

Po opätovnej eskalácii napätia medzi Palestínou a Izraelom v súvislosti s otvorením amerického veľvyslanectva v Jeruzaleme dňa 14. mája 2018, po tom čo bolo na hranici medzi Palestínou a Izraelom zabitých izraelskými ozbrojenými zložkami 52 protestujúcich Palestínčanov a vyše 2400 ľudí zranených, sa uskutočnilo stretnutie ministra zahraničných vecí Palestíny Riyada Al- Malikiho s hlavnou prokurátorkou Medzinárodného trestného súdu (MTS) Fatou Bensouda. Minister Al- Maliki vyzval MTS na bezodkladné otvorenie vyšetrovania vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti, ktorých sa mal dopustiť Izrael.

Uvedené vojnové zločiny a zločiny proti ľudskosti majú zahŕňať nielen zabitia a zranenia, ku ktorým došlo v reakcii na otvorenie americkej ambasády v Jeruzaleme, ale aj politiku výstavby židovských osád na Západnom brehu Jordánu a východnej časti Jeruzalema, či politiku apartheidu voči palestínskeму obyvateľstvu. Palestína sa teda dožaduje vyšetrovania všetkých zločinov, ktoré boli spáchané na jej území zo strany Izraela od 13. júna 2014.

Situácia v Palestíne je od januára 2015 predmetom predbežného šetrenia Úradom prokurátora MTS, v priebehu ktorého sú vyhodnocované informácie, či sú splnené podmienky pre otvorenie vyšetrovania, tak ako to predpokladá čl. 53 Rímskeho štatútu. Vychádzajúc zo správy vydanéj Úradom prokurátora MTS v roku 2017, sa Úrad prokurátora v rámci predbežného šetrenia zaoberá predovšetkým politikou Izraela spočívajúcej v zakladaní osád na území Západného brehu Jordánu a zločinmi spáchanými Hamasom ako aj Izraelom behom tzv. Päťdesiat dňovej vojny v roku 2014, počas ktorej zomrelo približne dvetisíc ľudí.

Uvedené predbežné šetrenie je už tretím v poradí. Prvé predbežné šetrenie bolo reakciou na izraelskú

Oslavy presunu veľvyslanectva USA do Jeruzalema [1]

operáciu Liate olovo v roku 2008 v Pásme Gazy, pri ktorej bolo zabitých približne 1500 osôb. Následne, druhé predbežné šetrenie sa týkalo útoku Izraela na loď Mavi Marmara plaviacu sa pod tureckou vlajkou, ktorá sa pokúšala o prelomenie blokády Pásma Gazy a dopraviť sem humanitárnu pomoc. Žiadne z uvedených dvoch predbežných šetrení neprešlo do fázy vyšetrovania.

Úrad prokurátora MTS nemá predpismi MTS stanovenú lehotu na ukončenie predbežného šetrenia. Zatiaľ nie je zjavné, kedy sa v poradí tretie predbežné šetrenie situácie v Palestíne skončí, a či bude otvorené samotné vyšetrovanie.

Zdroje

- Holmes, O.: Palestinian minister delivers Israel „war crimes“ referral to ICC, The Guardian, 22. máj 2018 (<https://www.theguardian.com/world/2018/may/22/palestinian-minister-israel-war-crimes-icc-referral>).
- ICC: Report on Preliminary Examination Activities: 2017, Office of the Prosecutor, 4 December 2017 (https://www.icc-cpi.int/itemsDocuments/2017-PE-rep/2017-otp-rep-PE_ENG.pdf).
- ICC: The Prosecutor of the International Criminal Court, Fatou Bensouda, opens a preliminary examination of the situation in Palestine (<https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1083>).
- Klímová, N.: Palestína požádala Mezinárodní trestní soud o vyšetrování údajných zločinů Izraele, Centrum pro lidská práva a demokratizaci, 3. september 2018 (<http://www.centrumlidskaprava.cz/palestina-pozadala-mezinarodni-trestni-soud-o-vyšetrovani-udajnych-zlocinu-izraele>).

Fotografie

- [1] Oslavy presunu veľvyslanectva USA do Jeruzalema, autor: Ministerstvo zahraničných vecí Izraela, 13. Máj 2018, www.flickr.com, Creative Commons CC BY-NC 2.0.

2) Evropský systém ochrany lidských práv

Připravili Monika Hanych a Hubert Smekal

Evropský soud pro lidská práva – zhodnocení roku 2018

Karolína Michková

Na konci ledna 2019 zahájil Evropský soud pro lidská práva nový soudní rok. Jeho součástí je i zhodnocení roku přecházejícího. Oproti roku 2017 sice došlo ke snížení počtu stížností, jako hlavní bod ale prezident Soudu Guido Raimondi v rámci svého každoročního projevu zmínil narůstající krizi Rady Evropy a ohrožení demokracie.

Evropský soud pro lidská práva (dále jen „Soud“) v roce 2018 rozhodl skoro 43 tisíc stížností. Jde o výrazné snížení vyřízených stížností oproti roku 2017, kdy Soud rozhodl o téměř 86 tisících stížnostech. V tomto snížení hrál roli i fakt, že v roce 2018 Soud zaznamenal snížení počtu podaných stížností oproti roku 2017 o 32 %, a také, že v roce 2017 Soud ve věci Burmych a ostatní proti Ukrajině najednou odmítl 12 tisíc stížností a předal je Výboru ministrů (blíže viz Bulletin březen 2018, s. 21).

Na vyřešení u Soudu nyní čeká přes 56 tisíc stížností a z toho přes 70 % pochází z pouhých šesti zemí. Dle prezidenta Raimondiho je nynější pracovní nápad Soudu ztěžován zejména složitými situacemi v určitých zemích, které tím vedou k podávání většího množství stížností. Dle prezidenta Soudu by případy měly primárně řešit vnitrostátní soudy na národní úrovni v souladu s principem subsidiarity. Množství stížností dle něj vypovídá o účinnosti implementace Evropské úmluvy o ochraně lidských práv (dále jen „Úmluva“) v daném státě. Aby princip subsidiarity mohl fungovat, je nutné, aby se vnitrostátní orgány plně podílely na dodržování Úmluvy.

Největší nárůst stížností Soud zaznamenal z Ruska – o téměř 35 %. Zatímco v roce 2017 bylo podáno necelých 8 tisíc stížností, v roce 2018 už šlo o více než 12 tisíc stížností. Oproti tomu stížností proti Turecku výrazně ubylo, necelých 7 tisíc za rok 2018 znamená sedmdesátiprocentní pokles oproti zhruba 26 tisícům stížností z roku 2017. Je ale třeba si

Guido Raimondi [1]

uvědomit, že se stále jedná o velmi vysoké číslo ve srovnání s většinou členských států Rady Evropy, u nichž počet stížností typicky nepřesahuje ani tisícovku.

Nejvíce odsuzujících rozsudků vydal Soud v roce 2018 proti Rusku (238), Turecku (140) a Ukrajině (86), tedy proti stejným státům jako v roce předchozím. Nejčastěji porušovaným právem bylo právo na spravedlivý proces (34 %), které je zakotveno v článku 6 Úmluvy, následované zákazem mučení a nelidského či ponižujícího zacházení (25 %) podle článku 3 Úmluvy a právo na svobodu a osobní bezpečnost (23 %) z článku 5 Úmluvy.

Co se týká České republiky, v roce 2018 Soud odmítl celkem 333 stížností pro nepřijatelnost nebo je vyškrtl, a naopak vydal rozsudky a rozhodnutí v 17 věcech, z nichž ve čtyřech shledal porušení práv stěžovatelů. Jednalo se o porušení práv na spravedlivý proces, na respektování rodinného a soukromého života a na ochranu vlastnictví.

Významné rozsudky v roce 2018

Prezident Soudu ve svém projevu na tiskové konferenci k zahájení nového soudního roku zmínil čtyři významné rozsudky z roku 2018:

Evropský soud pro lidská práva [2]

Rozsudek S. V. a A. proti Dánsku se zabýval výtržnictvím. Soud v tomto rozsudku shledal, že zadržení fotbalových fanoušků na sedm hodin, aby se předešlo nepokojům, bylo v souladu s Úmluvou. Zabýval se poměřováním povinnosti zabránit nepokojům a zaručenými právy jedinců ohledně vazebních opatření.

V rozsudku ve věci *Molla Sali proti Řecku* se Soud zabýval přednostním uplatněním práva šaría u muslimských minorit při dědění majetku. Soud v tomto rozsudku shledal, že přednostní použití práva šaría v případě, že zůstavitel zanechá závět, která se má řídit obecnou právní úpravou, je porušením článku 14 Úmluvy (zákaz diskriminace) v kombinaci s článkem 1 Protokolu č. 1, který zaručuje ochranu vlastnictví.

V rozsudku ve věci *M.L. a W.W. proti Německu* se Soud zabýval stížností dvou stěžovatelů, kteří byli usvědčeni z úkladné vraždy a kteří se snažili, aby média nenechávala informace o jejich případu ve svých webových archivech i poté, co byli propuštěni na svobodu. Soud poměřoval práva stěžovatelů na jejich soukromý život proti právu na archivaci nedávné historie i právo veřejnosti takové informace přijímat, přičemž v daném

případě převážilo druhé zmíněné, tedy právo na svobodu projevu.

V případě *V. C. proti Itálii* se Soud zabýval případem nezletilé dívky, která byla obětí dětského obchodu s prostitucí. Soud zde rozhodl v její prospěch, neboť vzal v potaz, že vnitrostátní orgány věděly o zranitelném postavení dívky a nepodnikly žádné kroky k tomu, aby jí pomohly. Tento rozsudek dle prezidenta Soudu ilustruje zájem Soudu chránit ty nejslabší a nejzranitelnější členy společnosti.

Protokol č. 16 vstoupil v platnost

Za zmínku stojí i to, že díky ratifikaci Francie vstoupil v platnost Protokol č. 16 k Úmluvě. Jedná se o dokument, díky kterému mohou nejvýše postavené soudy členských států, které tento protokol ratifikovaly, požádat Soud o poradní posudek ohledně toho, jak mají interpretovat či aplikovat práva a svobody zakotvené v Úmluvě a jejích protokolech.[1] První žádost o poradní posudek, dorazila už dva měsíce po vstupu v platnost z francouzského Kasačního soudu.[2]

Jednací síň Evropského soudu pro lidská práva [3]

Krise Rady Evropy a ohrožení demokracie

Co ze statistik nevyčteme, jsou mimoprávní problémy související s fungováním Soudu, kterým se prezident Raimondi také v projevu věnoval. Zmínil, že Rada Evropy je v krizi, a to jak finanční, tak politické, zejména z důvodu možného odchodu Ruska z tohoto společenství.

Dále uvedl, že reálně hrozí postupný rozklad demokracie, nejprve narušováním práv opozice a nezávislosti soudního systému, poté potlačováním médií nebo dokonce uvěznováním politických oponentů.

Jedním z ukazatelů je podle Raimondiho použití článku 18 Úmluvy, který uvádí, že omezení práv a svobod, která jsou Úmluvou připuštěna, nesmí být využívána k jinému účelu než k tomu, pro který byla určena. Ačkoliv bylo toto ustanovení za celou dobu působení Soudu porušeno pouze dvanáctkrát, pětkrát se tak stalo za rok 2018.

Závěr

Oproti roku 2017 došlo k poklesu počtu vyřízených stížností a vzhledem k nynějším 56 tisícům čekajících na vyřízení jistě můžeme v blízké budoucnosti očekávat řadu zajímavých rozsudků. Vzhledem k dosavadnímu vývoji je pravděpodobné, že nejvíce porušení práv stěžovatelů bude opět shledáno u trojice států Rusko, Turecko a Ukrajina, a to i vzhledem k počtu podaných stížností.

Rok 2019 bude významný z pohledu výročí, čekají nás hned dvě: šedesáté výročí od vzniku Soudu a sedmdesáté výročí od založení Rady Evropy. I z tohoto důvodu by měla být věnována větší pozornost nynější krizi Rady Evropy, o které mluvil prezident Soudu Raimondi, a možnému ohrožení demokracie.

Poznámky

- [1] Kopa, Martin. Protokol č. 16 k Úmluvě – které české soudy by měly mít pravomoc požádat o poradní posudek ze Štrasburku?. Jiné právo. 14. května 2014 (<http://jinepravo.blogspot.com/2014/05/martin-kopa-protokol-c-16-k-umluve.html>).
- [2] Žádost o poradní posudek se týká odmítnutí uložení rodného listu do matriky v případě, kdy tento rodný list označuje za právní matku ženu, která není biologickou matkou.

Zdroje

- Evropský soud pro lidská práva. Analysis of statistics 2018. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva (https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_analysis_2018_ENG.pdf).
- Evropský soud pro lidská práva. Violations by Article and by State. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva (https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_2018_ENG.pdf).
- Guido Raimondi. 2019. Solemn hearing for the opening of the judicial year of the European Court of Human Rights. Štrasburk: Evropský soud pro lidská práva (https://www.echr.coe.int/Documents/Speech_20190125_Raimondi_JY_ENG.pdf).

Fotografie

- [1] Guido Raimondi. Autor: CorteIDH. Zdroj: flickr.com.
- [2] Evropský soud pro lidská práva. Autor: CherryX, zdroj: Wikimedia Commons.
- [3] Jednací síň Evropského soudu pro lidská práva, autor: Adrian Grycuk, zdroj: Wikimedia.com, CC BY-SA 3.0.

Přiznání placeného svátku pouze příslušníkům určité církve je dle Soudního dvora EU diskriminací

Michal Kubica

Soudní dvůr Evropské unie koncem ledna rozhodoval o předběžné otázce vznesené Nejvyšším soudem Rakouska v rámci řízení o opravném prostředku. Vznesenými otázkami se rakouský Nejvyšší soud dotazoval Soudního dvora, je-li v souladu s unijním právem vnitrostátní úprava umožňující na základě příslušnosti zaměstnance k určité církvi přiznat mu oproti ostatním zaměstnancům den placeného volna navíc.

Spor o proplacení náhrady mzdy za práci konanou na Velký pátek

Předběžnou otázku položil rakouský Nejvyšší soud v souvislosti s řízením o opravném prostředku před ním probíhajícím. Spor odstartoval žalobce Markus Achatzi se svým zaměstnavatelem, soukromou detektivní agenturou Cresco Investigation GmbH poté, co se Achatzi domáhal vyplacení náhrady mzdy za odpracovaný den připadající na Velký pátek.

Rakouská vnitrostátní úprava svátků se nachází v zákoně o době odpočinku a dnech pracovního klidu o svátcích, ve kterém je přímo stanovena použitelnost tohoto zákona na všechny zaměstnance, není-li stanoveno jinak. V témže zákoně se taxativně vyjmenovává třináct státních svátků, v nichž zaměstnancům náleží volno s náhradou mzdy, případně standardní odměna za vykonanou práci, navýšená o náhradu mzdy v případě, že by zaměstnanec byl nucen pracovat i o tomto svátku.

Kromě zmíněných třinácti svátků ale zákon přichází ještě se čtrnáctým svátkem, který však přísluší pouze zaměstnancům z řad příslušníků evangelických církví augsburského a helvetského vyznání, starokatolické církve a evangelicko-metodistické církve. Pro tyto zaměstnance je svátkem, za nějž přísluší náhrada mzdy, též Velký pátek. Pro ostatní rakouské zaměstnance, tedy ty s jiným než výše zmíněným vyznáním, nebo případně bez vyznání, je Velký pátek obyčejným pracovním dnem.

Justiční palác ve Vídni, sídlo rakouského Nejvyššího soudu [1]

Pro Achatziho, jenž není příslušníkem žádné z církví zmíněných výše, tak měl být Velký pátek běžným pracovním dnem, za který mu měla náležet pouze odměna za vykonanou práci. Přesto se rozhodl domáhat na svém zaměstnavateli též náhrady mzdy za práci v tento svátek. Když mu zaměstnavatel nevyhověl, podal Achatzi žalobu, ve které namítal, že ustanovení zákona přiznávající pracovní volno pouze určité skupině zaměstnanců je diskriminační. Po neúspěchu u odvolacího soudu se obrátil na rakouský Nejvyšší soud, který řízení následně přerušil a s předběžnou otázkou se obrátil na Soudní dvůr Evropské unie.

Znění předběžných otázek a rozsudek Soudního dvora

Nejvyšší soud předložil Soudnímu dvoru celkem čtyři otázky, z nichž první tři se při značném zjednodušení dají shrnout do jediné: Je rakouská vnitrostátní úprava poskytující pracovní volno jen určité skupině zaměstnanců na základě jejich v Rakousku minoritního náboženského vyznání v rozporu s unijním právem, především článkem 21 Listiny základních práv Evropské unie ve spojení s článkem 1 a čl. 2 odst. 2 písm. a) směrnice 2000/78/ES? Ve čtvrté otázce se poté rakouský Nejvyšší soud dotázal, jak postupovat v případě, shledá-li Soudní dvůr, že se opravdu o diskriminaci jedná.

V případě prvních tří otázek, jež Soudní dvůr pro účely zodpovězení spojil do jediné, dospěl velký senát k názoru, že se skutečně jedná o diskriminaci podle unijního práva. Podle něj se „přímou diskriminací“ rozumí, pokud se s jednou osobou zachá-

Budova Soudního dvora EU v Lucemburku [2]

zí méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci na základě jednoho z důvodů uvedených v článku 1“, tedy na základě náboženského vyznání či víry, zdravotního postižení, věku nebo sexuální orientace.

Při zodpovídání čtvrté otázky Soudní dvůr v souladu se svými dřívějšími rozhodnutími uvedl, že směrnice sama o sobě nemůže zakládat jednotlivci povinnosti, a tedy není možné se jí vůči jednotlivci dovolat. Rozšířením možnosti dovolávat se neprovedených nebo nesprávně provedených směrnic by Evropská unie získala pravomoc přímo stanovovat povinnosti jednotlivcům v oblasti, kde jí to nepřislouší. Evropská unie má pravomoc stanovovat závazně povinnosti přímo jednotlivcům pouze tam, kde disponuje pravomocí přijímat nařízení.

Soudní dvůr nicméně dodal, že zákaz diskriminace na základě náboženského vyznání nebo víry je

obecnou zásadou unijního práva a jako taková má imperativní povahu. Dle rozsudku Soudního dvora „...tento zákaz zakotvený v čl. 21 odst. 1 Listiny stačí sám o sobě k tomu, aby bylo jednotlivcům přiznáno právo uplatnitelné jako takové ve sporu v oblasti, na kterou se vztahuje unijní právo.“ Podle Soudního dvora má tedy vnitrostátní soud i v případě, že nemůže vyložit vnitrostátní ustanovení konformně s unijní směrnicí, povinnost zajistit zaměstnancům soudní ochranu, která pro ně vyplývá z článku 21 Listiny, a je tedy povinen nepoužít žádné diskriminační vnitrostátní ustanovení.

Tedy i soukromý zaměstnavatel má, byť mu to vnitrostátní právní úprava členského státu nenařizuje, povinnost přiznat nárok na svátek na Velký pátek rovněž ostatním svým zaměstnancům, pokud ti jej o něj předem požádají. A v případě, že zaměstnavatel takové žádosti nevyhoví, mají tito zaměstnanci nárok na náhradu mzdy za práci ve svátek stejně, jako pracovníci, kteří jsou příslušníky výše zmíněných církví. Dá se tedy očekávat, že rakouský Nejvyšší soud v souladu s vysloveným názorem Soudního dvora dá Achatzimu za pravdu a nárok na náhradu mzdy za práci konanou na Velký pátek mu přizná.

Zdroje

Věc C-193/17: Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Oberster Gerichtshof (Rakousko) dne 13. dubna 2017 – Cresco Investigation GmbH v. Markus Achatzi, EUR-Lex, 28. srpna 2017 (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:62017CN0193&qid=1550237417246>).

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 22. ledna 2019. Cresco Investigation GmbH v. Markus Achatzi., EUR-Lex, 22. ledna 2019 (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62017CJ0193>).

Opinion of Advocate General Bobek delivered on 25 July 2018. Cresco Investigation GmbH v Markus Achatzi. Request for a preliminary ruling from Oberster Gerichtshof., EUR-Lex, 25. července 2018 (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1550237417246&uri=CELEX:62017CC0193>).

Fotografie

- [1] Justiční palác ve Vídni, sídlo rakouského Nejvyššího soudu. Autor: Peter Gugerell, zdroj: Wikimedia Commons, CC0 1.0.
 [2] Budova Soudního dvora Evropské unie v Lucemburku. Autor: Gwenael Piaser, zdroj: Flickr.com, CC BY-NC-SA 2.0.

Evropa v zajetí populistů? Kritický mezinárodní pohled

Tereza Žuffová - Kunčová

Mezinárodní nezisková organizace Human Rights Watch vydala na začátku roku svou výroční zprávu World Report 2019, kterou pravidelně informuje o úrovni dodržování lidských práv ve světě. Jaké závěry si z této zprávy může vzít Evropská unie a jaké jsou její současné problémy?

Současné problémy světa a EU

Výroční zpráva Human Rights Watch (HRW) analyzuje jednak celosvětové problémy, jednak nejvýznamnější problematiku jednotlivých zemí. V mezinárodním kontextu varuje ve své úvodní esejí výkonný ředitel organizace Kenneth Roth před sílící hrozbou autokratické vlády, která se dnes dostává k moci právě pomocí demokratických nástrojů. Světoví politici častěji pracují se strachem, podporují netoleranci k menšinám či využívají populismus. Zároveň se formuje i silná opozice proti rostoucí síle nedemokratických vůdců, převážně ve formě mezinárodních společenství jako OSN, či nadnárodních organizací jako Evropská unie. Sílí však i odpor mezi obyvateli jednotlivých zemí, kteří se nebojí bojovat za svá práva a protestují v ulicích.

Tyto negativní i pozitivní trendy lze pozorovat také v Evropské unii. V tomto kontextu HRW varuje především před sílící vlnou populismu, využívající uprchlickou krizi k vyvolání strachu a nenávisti. Extremistické strany získávají stále více podporovatelů pomocí rasismu či diskriminace vůči menšinám (jak rasovým, tak například sexuální). Silně pravicové strany mají snahu omezit některé demokratické pojistky či nenápadně získat převažující vliv ve státě pomocí ovlivňování médií a omezování opozice. V tomto případě bylo několikrát zmíněno hlavně Maďarsko a Polsko, proti kterým podnikla EU několik kroků proti porušování lidských práv, ovlivňování justice a zajištění zachování hodnot evropského společenství.[1]

I v Evropě tak můžeme ocenit práci demokratických institucí, snažících se účinně potlačit rozmáhající se populismus a zneužívání politické moci některých politiků. Evropský parlament se snaží zamezit

Lídr strany PiS Jarosław Kaczyński [1]

polské reformě soudnictví, ve které spatřuje pokus o ovlivnění soudců, Evropská komise zasáhla proti Maďarsku a jeho pokusu o omezení vysokých škol. Evropský soudní dvůr se má k otázce porušování práv v Polsku teprve vyjádřit. Občanská společnost protestuje proti navýšení přesčasů v Maďarsku.

Populismus v Evropě

Uprchlická krize, která vyvrcholila v roce 2015, vynesla k moci mnoho populistických politiků. Přestože v roce 2018 příchod migrantů klesl zhruba na 100 000 oproti 1 015 000 migrantů v roce 2015, mnozí z těchto politiků se snaží udržet u moci šířením strachu z cizinců, podporováním předsudků a nenávisti k muslimům. Jejich úspěch se liší v jednotlivých státech.

Silně protiimigrační strany v roce 2018 získaly značnou moc například v Itálii, Rakousku či Maďarsku. Právě státy se silně protiimigrační politikou blokují jednotné stanovisko EU k vyřešení migrační krize, když odmítají návrh na přerozdělování migrantů či navrhují uzavření hranic EU. Tato nejednotnost pak

jen přispívá k dalším problémům spojeným s migrační krizí, jakými jsou například kontroverzní spolupráce EU s Libyí či Tureckem.

Podpora xenofobie, strachu a dělení společnosti politickými stranami však ovlivnilo nejen celou Evropskou unii, ale i jednotlivé státy. Populismus v extrémní formě a stále agresivnější politická debata rozděluje domácí politiku. Byť se jedná o situace, které nejsou ve výroční zprávě uvedeny, lze například zmínit kauzu vraždy liberálního polského starosty Pawla Adamowitcze v lednu 2019, který byl zastáncem přijetí uprchlíků či LGTB komunity, a proti kterému silně vystupovala polská pravicová konzervativní vláda. Jiný důsledek podpory nenávislosti a strachu lze pozorovat i v Česku například u případu odsouzení důchodce Jaromíra Baldy v lednu 2019 za teroristický útok.[2]

Ohrožení právního státu

Evropská unie není rozdělena jen populismem. V několika státech EU byla v roce 2018 snaha podrobit si či ovlivnit soudnictví, potlačit opozici či jinak zasáhnout do fungování právního státu. Evropská unie tak několikrát projednávala chování Maďarska a Polska a v obou případech aktivovala čl. 7 Smlouvy o Evropské unii, který se týká ne-

bezpečí porušení hodnot EU (např. demokracie, právní stát a dodržování lidských práv) ze strany členského státu.

V Polsku představila strana Právo a Spravedlnost pod vedení Jaroslawa Kaczynského reformu soudnictví. I přes nesouhlas EU a dlouholetou diskuzi mezi Polskem a Evropskou komisí však Polsko v červenci k výše zmíněné reformě soudnictví přistoupilo. Kontroverzní zákon se týká snížení důchodového věku soudců ze 70 na 65 let. Tato reforma se dotkla 27 soudců, kteří měli být kvůli svému věku nahrazeni (přičemž se jedná o více než třetinu všech soudců Nejvyššího soudu), zasáhla do zaručeného mandátu soudců a dle EU také do nezávislosti polského soudnictví. Nejvyšší soud Polska označil tento zákon za protiústavní a soudci se odmítli této reformě podřídit. V současnosti je vydáno předběžné opatření, zaručující setrvání dosavadních soudců, než se k této reformě vyjádří Soudní dvůr EU.

Kontroverzní maďarský premiér Viktor Orbán a jeho pravicová strana Fidesz obhájila již potřetí většinový mandát v dubnových parlamentních volbách do maďarského parlamentu. Orbán tak i v roce 2018 pokračoval ve štvavé kampani proti imigrantům, neziskovým organizacím či filantropovi Georgovi Sorosovi. V Maďarsku byla dále zavedena daň ve výši 25 % pro neziskové organizace

Výkonný ředitel HRW K. Roth a nizozemský předseda vlády M. Rutte [2]

Maďarský prezident Viktor Orbán [2]

pomáhající uprchlíkům. Byla posílena pravomoc policie při zásahu u demonstrací. Parlament také schválil ústavní zákon kriminalizující pomoc či podporu uprchlíkům. Proto Evropský parlament v září 2018 aktivoval článek 7 Smlouvy o EU a vyjádřil znepokojení nad celou sérií problémů v Maďarsku, zejména nad nezávislostí justice či omezováním základních lidských práv. Evropská komise podala žalobu na Maďarsko ohledně omezení některých vysokých škol (převážně Středoevropské univerzity spojované se jménem Sorose), či velmi nepřátelským zákonům vůči neziskovým organizacím.

Jako reakci na výše popsané události předložila Evropská komise návrh, aby byly od roku 2021 rozděleny dotace členským státům s ohledem na dodržování lidských práv a zásad právního státu.

Demokratičtí autokraté

Současní autoritářští politici nepochází z násilných revolucí či převratů, ale jsou často voleni demokratickou většinou. Získávají svou širokou základnu voličů hlavně šířením strachu, ať už ze skutečných či domnělých uprchlíků, nenávisnými projevy či ovlivňování voličů přátelskými médii. Jak však připomíná výroční zpráva HRW, Evropská unie se stále těmto nedemokratickým tendencím úspěšně brání hlavně díky fungování kontrolních mechanismů, jakými jsou především Evropská komise, Soudní dvůr EU nebo zapojení v OSN. Právě nebezpečí

volební výhry populismu a extremismu může být motivací pro aktivní účast u voleb do Evropského parlamentu. Tento rok proběhnou mezi 23. a 26. květnem.

Poznámky

- [1] V prosinci 2017 aktivovala Evropská komise čl. 7 v případě porušování zásad právního státu v Polsku, v září 2018 podala Evropská komise k Soudnímu dvoru EU žalobu na Polsko, Soudní dvůr EU zatím pozastavil platnost polského zákona o Nejvyšším soudu. Soudní dvůr EU dále judikoval, že Irsko nemusí vyhovět zatykači vydaném v Polsku. V září 2018 aktivovala Evropská komise čl. 7 ohledně situace v Maďarsku, v prosinci 2017 a červenci 2018 podala Evropská komise žalobu na Maďarsko k Soudnímu dvoru EU. V prosinci 2018 přijal Evropský parlament rezoluci vyjadřující znepokojení nad reformami v Rumunsku.
- [2] Důchodce J. Balda v roce 2017 pokácel stromy na koleje, čímž chtěl podnítit nenávisť proti muslimským uprchlíkům. Krajský soud v Praze rozhodl o odnětí svobody na čtyři roky a přikázal psychiatrické léčeni.

Zdroje

- EU: leaders Stokes Fear, Ignore Rights, Human Rights Watch, 17.1.2019 <https://www.hrw.org/news/2019/01/17/eu-leaders-stokes-fear-ignore-rights>
- World Report 2019, Human Rights Watch, <https://www.hrw.org/world-report/2019>
- 10 otázek a odpovědí - migrační krize, Amnesty International, <https://www.amnesty.cz/migrace/migrace-otazky-a-odpovedi>

Fotografie

- [1] Lídr strany PiS Jaroslaw Kaczynski, autor: Piotr Drabik, 18.4. 2013, zdroj: Wiki Commons CC-BY-2.0.
- [2] Výkonný ředitel HRW K. Roth a nizozemský předseda vlády M. Rutte, 12.2.2012, Wiki Commons, CC BY 2.0.
- [3] Maďarský prezident Viktor Orbán, zdroj: flickr.com, 11.1. 2013, CC-BY-2.0.

3) Mezinárodní politika, byznys a lidská práva

Připravili Nela Černotová a Lukáš Hoder

Afghánský mírový proces a práva žen

Aneta Boudová

Na přelomu ledna a února došlo ke dvěma důležitým jednáním týkajícím se mírové dohody s Tálibánem. Přijetí dohody by znamenalo ukončení bezmála osmnáct let trvajících konfliktu na území Afghánistánu. Ženy jsou však do mírového procesu zapojeny minimálně, a to i přesto, že případná dohoda by měla velký vliv na jejich postavení ve společnosti.

Konflikty na území Afghánistánu probíhají již téměř čtyřicet let. Dlouhodobě se jedná o území střetu zájmů mnoha aktérů, včetně světových velmocí či teroristických organizací. Islamistické hnutí Tálibán se dostalo k moci v roce 1996 a u vlády se drželo až do roku 2001, kdy bylo sesazeno západními spojenci v čele s USA. Jednalo se o reakci na teroristické útoky z 11. září, provedené teroristickou organizací Al-Káida, které Tálibán poskytoval útočiště na území Afghánistánu. Od té doby se Tálibán snaží získat zpět svůj vliv a v současnosti ovládá téměř 15 % afghánského území.

Mírová jednání

Od roku 2001 dodnes tak probíhá spor o kontrolu nad zemí mezi vládou a jejími spojenci na jedné straně a mezi hnutím Tálibán a jeho spojenci na straně druhé. Důvodem zvýšené snahy o mírové ukončení války je v současné době kromě narůstajícího počtu obětí a finanční náročnosti především změna v přístupu nejsilnějšího aktéra konfliktu – USA. Současný americký prezident Donald Trump na rozdíl od svých předchůdců odmítá účast americké armády v Afghánistánu a preferuje odchod ze země.

Americký zástupce Zalmay Khalilzad se tak na konci ledna sešel se zástupci hnutí Tálibán v katarském Dauhá, kde spolu dojednali tzv. dohodu o dohodě. Strany se shodly na tom, že chtějí uzavřít mírovou dohodu, která by obsahovala závazek odchodu amerických vojsk z afghánského území, uznání hnutí Tálibán za legitimní a také zákaz poskyto-

Afghánská žena v burce [1]

vání území teroristickým organizacím na území Afghánistánu.

O pár dní později se zástupci Tálibánu sešli s prominentními afghánskými politiky a osobnostmi v Moskvě, kde došlo ke shodě na základních principech a dalších krocích důležitých pro ukončení války. Výsledkem se stala devítibodová dohoda zabývající se mírem, stabilitou, zajištěním základních práv občanům a opět odchodem zahraničních vojsk z afghánského území.

Ani jedné ze schůzek se neúčastnila afghánská vláda, jelikož Tálibán s vládou odmítá jednat a považuje ji za nelegitimní. Vláda naopak neuznává dosavadní mírový proces, ačkoliv mír jako takový podporuje. Prostředníka se v tomto ohledu snaží hrát Spojené státy, které nabádají Tálibán k jednání i s vládou.

Afghánská vlajka [2]

Práva žen v Afghánistánu

Kromě afghánské vlády chybí na jednáních také silnější zastoupení žen. Právě ty však mohou s mírovou dohodou ztratit nejvíce.

Během vlády Tálibánu mezi roky 1996 a 2001 zažily ženy období nesvobody a útlaku. Bylo jim zakázáno chodit do školy, pracovat, byla jim omezena svoboda pohybu i projevu. Na veřejnosti byly ženy nuceny nosit burky, oděv zahalující celou postavu včetně vlasů a obličej. Často byly násilně trestány přímo na ulici, třeba i za omylem odhalený kotník.

Po pádu Tálibánu se během posledních osmnácti let postavení afghánských žen značně zlepšilo. Došlo k jejich zapojení do veřejného života, mohou chodit do škol, pracovat, nucené sňatky se staly ilegálními. Praxe je však občas odlišná, a to zejména s ohledem na tradici v chudších venkovských oblastech. Vliv na celkové zlepšení má i přítomnost západních jednotek na území Afghánistánu zajišťující ženám alespoň částečnou ochranu.

Neúčast žen na jednáních

Vydobytá práva však mohou ženy rychle ztratit, pokud nebudou zapojeny do mírového procesu.

Jednání v Dauhá se neúčastnila ani jedna žena. Jednání v Moskvě se účastnily dvě ženy, poslankyně z Afghánského parlamentu, které se během jednání snažily práva žen prosazovat.

Tálibán však během jednání zatím uznal pouze „islámská práva žen“, tedy práva značně omezující. Panuje tak obava, že v případě stažení amerických jednotek a posílení hnutí Tálibán skrze jeho legitimizaci dojde v případě práv žen k navracení stavu před rokem 2001. Ženy ztratí ochranu a dozor nad dodržováním a respektováním jejich práv a k moci se dostane aktér, který během své vlády ženy ve svých právech značně omezoval.

Jediný aktér, který přislíbil zahrnutí žen a ženské agendy do mírového procesu, je afghánská vláda, která však sama k procesu přístup nemá. Lze však očekávat, že pokud bude k procesu přizvána, zvýší se tím i účast žen při jednání. Otázkou je, zda to v takovém případě bude stačit k ochraně alespoň současné úrovně jejich práv.

Kolumbie jako vzorový příklad

Kromě ochrany práv má účast žen na mírovém procesu vliv i na samotnou úspěšnost a udržitelnost celé mírové dohody. Studie nedávných mírových

procesů dokazují, že již jen pasivní zapojení žen do mírových jednání zvyšuje šance na úspěšné dojednání dohody.

Ukázkovým příkladem účasti žen při takových jednáních je Kolumbie. Ta v roce 2016 uzavřela dohodu s Revolučními ozbrojenými silami (FARC) a tím ukončila dlouholetou občanskou válku. Při jejím vyjednávání se ženy účastnily jednání na všech úrovních. Sama dohoda obsahuje celou jednu kapitolu věnující se genderovým otázkám, jakými jsou násilí na ženách nebo jejich politická participace. Během jednání byla dokonce vytvořena komise, která jednotlivé dokumenty kontrolovala z genderového hlediska.

Jedná se o doposud nejvíce inkluzivní mírovou dohodu na světě. Díky účasti žen došlo k rozšíření agendy, kterou se dohoda zabývá, zvýšení její legitimacy a také k zajištění větší podpory veřejnosti.

Další vývoj

Další kola jednání jsou v této době ve fázi příprav. Vliv na osud práv žen bude mít zejména otázka zapojení oficiální vlády do mírových jednání. Spolu s tím by měla být vytvořena určitá strategie jak ze strany žen, tak i ostatních aktérů jednání, aby byly nastoleny konkrétní otázky a problémy týkající se ženských práv. V případě úspěšného prosazení

těchto práv bude neméně důležité jejich následné faktické dodržování a ochota mezinárodního společenství na dodržování alespoň nějakou dobu dohlížet.

Pokud však budou ženy a ženská agenda z mírových jednání vynechány, tak je možné, že se právě ony stanou největší obětí dohodnutého míru.

Zdroje

Ahmadi, Belquis a Nahavandi, Marjan. For the Afghan Peace Process to Work, Women Must be Involved. United States Institut of Peace. 29. října 2018 (<https://www.usip.org/publications/2018/10/afghan-peace-process-work-women-must-be-involved>).

Barr, Heather. Will There be Peace for Women in Afghanistan? Human Rights Watch. 30. ledna 2019 (<https://www.hrw.org/news/2019/01/31/will-there-be-peace-women-afghanistan>).

Bigio, Jamille a Vogelstein, Rachel B. Women's Participation in Peace Processes: Colombia. 15. prosince 2017 (<https://www.cfr.org/blog/womens-participation-peace-processes-colombia>).

Higgins, Andrew a Mashal, Mujib. Taliban Peace Talks in Moscow End With Hope the U.S. Exits, if Not Too Quickly. The New York Times. 6. února 2019 (<https://www.nytimes.com/2019/02/06/world/asia/taliban-afghanistan-peace-talks-moscow.html>).

Fotografie

[1] Afghánská žena v burce, autor: Steve Evans, zdroj: Wikimedia, CC-BY-SA 2.0

[2] Afghánská vlajka, autor: New Zeland Defence Force, zdroj: Flickr, CC BY 2.0

[3] Voják v Afghánistánu, autor: ResolutSupportMedia, zdroj: Flickr, CC BY 2.0

Voják v Afghánistánu [3]

Za osem hodín práce jeden dolár - problémy v textilnom priemysle v Ázii

Dominika Beňková

Textilný priemysel čelí v posledných rokoch silnej kritike. Spoločnosti, ktoré exportujú primárne do USA alebo Európy, nechávajú vyrábať svoje produkty za podmienok, ktoré nedosahujú ľudsko-právne štandardy. Potvrďuje to správa o ženách z Indie pracujúcich z domu alebo štrajky naprieč celou Kambodžou.

Problém s nízkou mzdou a neprijateľnými pracovnými podmienkami sužuje textilný priemysel už dlhé roky. Výskum Kalifornskej univerzity v Berkeley z januára tohto roku sa zamerail na ženy a dievčatá, ktoré pracujú z domu. Okrem už spomínaných problémov sa tieto ženy stretávajú so šikanou od nadriadených, s nesplniteľnými objednávkami či chorobami, ktoré sprevádzajú ich prácu.

Väčšina domácich pracovníčok pochádza z najchudobnejších častí Indie. Takmer všetky ženy a dievčatá pracujú bez akejkoľvek zmluvy či bez sprostredkujúcej organizácie. Plat až 92 percent domácich pracovníčok nedosahuje minimálnu mzdu, v niektorých prípadoch ženy zarábajú len v prepočte 15 centov za hodinu. Často opakujúcim sa fenoménom je meškanie výplaty či znižovanie vopred dohodnutej sumy kvôli zlej kvalite či nesplneniu noriem. Nelegálnu prácu podporuje aj fakt, že viac ako 40 percent pracovníčok je neplnoletých, z toho až 17 percent kvôli práci vynecháva školu.

Vzhľadom na to, že ženy pracujú bez kontraktov je pre ne ťažké vymáhať peniaze či žiadať zlepšenie pracovných podmienok. Rodová nerovnosť v Indii spôsobuje, že nadriadení pracovníčok sú muži, ktorí sú často násilníci, ženy slovne napádajú alebo zastrášujú. Ďalším problémom je marginalizovanie sťažností pracovníčok a neochota ich posúvať na svojich nadriadených.

Export do Spojených štátov alebo Európskej únie

Až 85 percent indických žien, ktoré pracujú z domu, vyrába oblečenie či iný textilný materiál výlučne pre firmy z vyspelých častí sveta. Ostatné ženy pracujú

Žena pri práci [1]

pre dodávateľov, ktorí sa zameriavajú aj na domáci indický trh, avšak väčšinu ich obchodu tvorí práve export do USA a Európskej únie.

Práve najznámejšie odevné reťazce čelia najväčšej kritike od verejnosti. Aj keď je v posledných mesiacoch možné vidieť snahy obchodných spoločností o zlepšenie pracovných podmienok vo výrobných fabrikách, problematike ochrany práv žien pracujúcich z domu nie je venovaná prílišná pozornosť. Indické krajčírky a šičky sú často nútené pracovať v priemere 6 až 8 hodín denne, aj keď sa jedná len o prácu na čiastočný úväzok. Popri práci sa takmer všetky starajú aj o domácnosť, nezriedka sa súbežne s prácou starajú aj o niekoľko detí. Aby boli schopné naplniť stanovené normy a zabezpečili si tak aspoň základnú obživu, je bežnou praxou pracovať až sedem dní v týždni.

Nekvalifikovaná práca a jej vedľajšie účinky

Indické ženy pracujúce z domu sú zvyčajne zamestnávajúce na manuálne veľmi náročné práce potrebné k dokončovaniu oblečenia. Najčastejšie sa jedná o našívanie gombíkov a zipsov, vyšívanie vzorov či vkladanie korálikov. Zo zmieňovaného výskumu vyplýva, že ženy nechcú pracovať v textilnom odvetví avšak v chudobných častiach Indie iné príležitosti nie sú.

Precízne dokončovacie práce spôsobujú ženám a dievčatám mnoho zdravotných problémov. Medzi

Spracovanie bavlny [2]

najčastejšie vyskytujúce sa patria zrakové problémy, chronické bolesti chrbtice či infekcie spôsobené drobnými poraneniami. Keďže ženy pracujúce z domu sa zvyčajne zároveň starajú o chod domácnosti, často trpia nespavosťou, psychickými problémami a nedostatkom sociálneho života.

U neplnoletých pracovníčok je najväčším problémom vynechávanie školskej dochádzky. Dievčatá tak získajú maximálne základné vzdelanie a stávajú sa nekvalifikovanou pracovnou silou. To im bráni v profesijnom raste v budúcnosti a sú tak nútené pokračovať v práci v textilnom priemysle.

Ženy zamestnané v textilných fabrikách sú následne nútené pracovať nadčasy a spĺňať prehnané kvóty. Pracovníčky v odevných firmách sa sťažujú najmä na nehumánne správanie zo strany nadriadených, konkrétne napríklad na rušenie osobných prestávok či fyzické zneužívanie.

Štrajky v Kambodži

Zlé zaobchádzanie so zamestnancami v textilnom priemysle netrúpi len Indiu. V decembri minulého roku vstúpilo do štrajku viac než 500 zamestnancov z veľkej textilnej firmy v Kambodži. Zamestnanci bojovali za zvyšovanie hodinovej mzdy, vyplácanie peňazí na čas a dodržiavanie pracovnej doby. Štrajky pokračujú aj v roku 2019, kedy sa k štrajku pridalo viac než 500 pracovníkov inej kambodžskej odevnej firmy. Dôvodom je predaj americkej spoločnosti do rúk čínskej textilnej firmy. Zamestnanci sa štrajkom domáhali vyplatenia chýbajúcej mzdy a benefitov od predošlého zamestnávateľa.

Konflikt medzi pracovníkmi a zamestnávateľmi sa vyostřil v januári, kedy po 48 hodinovom uli-

máte prepustila kambodžská firma až tisícdvesto štrajkujúcich zamestnancov. Tento krok povzbudil ďalších spolupracovníkov a vlna štrajkov zasiahla celú Kambodžu.

Nadnárodné obchodné reťazce, medzi ktorými môžeme nájsť napríklad H&M, Mark & Spencer, O'Neill či Columbia Sportswear, odsúdili konanie tamojšej odevnej fabriky a začali sa viac zaujímať o podmienky v ich dodávateľských firmách. Väčšina z prepustených pracovníkov bola znovu prijatá do zamestnania a bolo im umožnené pokračovať v štrajkoch. Zamestnanci však zdôraznili, že ak sa pracovné podmienky vo fabrike nezlepšia, sú pripravení pokračovať v štrajku.

Rozsiahle protesty komplikujú export oblečenia a spĺňanie noriem zo strany kambodžských firiem. Štrajkujúci pracovníci si stanovili podmienky, za ktorých sa vrátia do fabrík. Zamestnanci bojujú napríklad za vyplácanie miezd dvakrát mesačne či zákaz zvyšovania kvantitatívnych noriem, zároveň žiadajú o zrušenie znižovania platov pre štrajkujúcich pracovníkov.

Problém s pracovnými podmienkami v textilnom priemysle sa snaží riešiť mnoho subjektov medzinárodnej scény. V júni minulého roku vydalo OSN Zero Draft Treaty zameranú práve na oblasť ľudských práv a biznisu. Aj keď sa zatiaľ jedná len o návrh, v medzinárodnom prostredí táto zmluva predstavuje kľúčový dokument pre textilný priemysel. Iniciatívu v tejto oblasti prejavila aj Európska Únia, ktorá okrem spolupráce s OSN pracuje aj na vlastných iniciatívach, ktoré by mali pozitívne ovplyvniť práva pre pracovníkov v textilnom priemysle.

Zdroje

Business & Human Rights Resource Center. Cambodia: Garment factories fire 1000+ workers after mass strikes over seniority payment. (<https://www.business-humanrights.org/en/cambodia-garment-factories-fire-1000-workers-after-mass-strikes-over-seniority-payment>).

David, Sen. Factory, workers start strike negotiations. Khmer Times. 08.02.2019 (<https://www.khmerimeskh.com/576057/factory-workers-start-strike-negotiations>).

Blum Center for Developing Economies. 2019. Tainted Garments. Berkeley: University of California (https://drive.google.com/file/d/1ixp7QunDHOkOwJstndfaeBpQHBh_-Bmq/view).

Nagaraj, Anuradha. Women work like machines in India's textile mills, says union leader. Reuters. 22.04.2016 (<https://www.reuters.com/article/us-india-labour-women-idUSKCN0XJ1VJ>).

Fotografie

[1] Žena pri práci, autor: Adam Jones, Flickr, CC BY-SA 2.0

[2] Spracovanie bavlny, autor: Karunalaya_015, Flickr, CC BY-SA 2.0

Demokratická republika Kongo si zvolila nového prezidenta

Martin Pracný

Předposlední den roku 2018 se v Demokratické republice Kongo konaly parlamentní a prezidentské volby, které skončily překvapivým výsledkem. Novým prezidentem se nečekaně stal opoziční kandidát Felix Tshisekedi. Tento nový politický impuls by mohl mít vliv i na hospodářství Konga, jež má jedny z největších zásob minerálů na světě, ale nedokáže svůj potenciál naplno využít.

Po více než dvouletém zpoždění předpokládaného termínu voleb způsobeného snahou současné vlády volbám zamezit a po několika dnech čekání na výsledky se občané Demokratické republiky Kongo dočkali historicky prvního demokratického převzetí moci v zemi od získání nezávislosti na Belgii v roce 1960.

Prezidentské volby vyhrál překvapivě opoziční politik a syn někdejšího opozičního veterána Felix Tshisekedi, který porazil nejen kandidáta vládní koalice Emmanuela Ramazani Shadaryho, kterého jako svého nástupce vybral dnes již bývalý prezident Joseph Kabila, ale také dalšího opozičního kandidáta Martina Fayulua, jehož za favorita voleb označovaly předvolební průzkumy a výsledky dotazníku, které prováděla katolická církev s více než 40 000 pozorovateli před volebními místnostmi.

Volby plné pochybností

Volby sice vyhrála opozice, ale i tak výsledky voleb provází spekulace a pochybnosti. Politologové specializující se na africký kontinent upozorňují na to, že volby mohly být zmanipulované současnou vládou ve prospěch opozičního kandidáta s cílem udržet svůj vliv, ale navenek ukázat změnu. Neúspěšný opoziční kandidát Martin Fayulua se obrátil na ústavní soud s žádostí o přepočítání hlasů. Ústavní soud žádosti nevyhověl s odůvodněním, že mu nebyly předloženy žádné věrohodné důkazy o pochybnostech ohledně výsledků voleb. Evropská unie stejně jako Africká unie vyjádřily pochybnosti nad závěry ústavního soudu.

Bývalý prezident Demokratické republiky Kongo Joseph Kabila [1]

Fayulua se v reakci na prohlášení ústavního soudu prohlásil za právoplatného vítěze voleb a vyzval k celostátním protestům. Výsledky označil za volební puč a obvinil Tshisekediho z uzavření mocenského paktu s Kabilou, který prezidentský úřad vykonával 18 let a jehož vláda přivedla Demokratickou republiku Kongo do humanitární krize. Felix Tshisekedi se i přes výše zmíněný protest 24. ledna 2019 ujal svého úřadu. Chvilí poté bylo oznámeno, že nový premiér bude vybrán ze současné Kabilého vládní koalice, která vyhrála parlamentní volby.

Přírodní bohatství nepřináší bohatství lidu

Přibližně 40 milionů obyvatel Demokratické republiky Kongo žije v chudobě s příjmem jednoho amerického dolaru na den, a to i přes to, že Kongo má největší zásoby kobaltu, nezbytného materiálu pro výrobu elektroniky, na světě. O kobaltu, jeho těžbě a s ní spojenými problémy s lidskými právy jsme již psali (viz Bulletin duben 2018 s. 26). Zanedbatelné nejsou ani naleziště diamantů, zlata nebo mědi.

Stejně jako většina dalších afrických států bohatých na přírodní zdroje, i Demokratická republika

Kongo se potýká s problémy se správou a plnohodnotným využíváním tohoto přírodního bohatství. Netransparentnost, podvody a korupce jsou na denním pořádku. Nadnárodní společnosti, elitářská menšina a ozbrojené skupiny na přírodním bohatství země vydělávají miliony dolarů. V souvislosti s těžbou v Demokratické republice Kongo byl v červnu 2018 americkým ministerstvem financí sankcionován za korupci izraelský miliardář Dan Gertler, prezident skupiny společnosti Dan Gertler International, která v Kongu vlastní několik dolů.

Není také výjimkou, že touha po přírodních zdrojích je mnohdy důvodem ozbrojených konfliktů, do nichž bývá často vtaženo také civilní obyvatelstvo. Mimo to má těžba za následek znečišťování životního prostředí, vyvlastňování půdy, přesídlování obyvatel a také využívání dětské práce. Některé společnosti sice usilují o zodpovědnou těžbu bez těchto negativních jevů, ale zdaleka nedosahují takových výsledků, jakých by bylo potřeba. V souvislosti s životním prostředím můžeme zmínit benevolentnost státních úřadů k těžbě ropy v nejstarším africkém národním parku Virunga navzdory protestům místních obyvatel.

S novým prezidentem může přijít potřebná změna

Mezinárodní organizace Global Witness v roce 2017 publikovala zprávu, v níž uvedla, že 750 milionů dolarů, které těžební společnosti vyplatily státnímu aparátu v letech 2013 až 2015, „záhadně“ zmizelo.

Konžský wolframitový důl [1]

Další zpráva nedávno poukázala na korupci a porušování lidských práv při těžbě kobaltu.

Není tak překvapením rozhořčenost konžské společnosti, která z přírodních zdrojů nemá skoro žádný prospěch. Příchod nového prezidenta je tak pro zemi příležitostí nastavit svou politiku těžení přírodních zdrojů tak, aby se přírodní bohatství, kterým tato země disponuje, odrazilo i na životní úrovni běžných Konžanů.

Zdroje

Burke, Jason. African nations call for recount in DRC election. *The Guardian*. 13. 1. 2019. (<https://www.theguardian.com/world/2019/jan/13/african-nations-call-for-recount-in-drc-election>).

Diouf, Aliou. We need to change the management of natural resources in the Democratic Republic of Congo. *Business & Human Rights Resource Centre*. 26. 12. 2018. (https://www.business-humanrights.org/en/we-need-to-change-the-management-of-natural-resources-in-the-democratic-republic-of-congo?utm_source=Business+%26+Human+Rights+Resource+Centre+Updates&utm_campaign=b2c98b7e90-EMAIL_CAMPAIGN_2019_01_03_01_35&utm_medium=email&utm_term=0_c0049647eb-b2c98b7e90-182124405&mc_cid=b2c98b7e90&mc_eid=57667061ef).

\$750 million in mining revenues fails to reach treasury in Democratic Republic of Congo. *Global Witness*. 21. 7. 2017. (<https://www.globalwitness.org/it/press-releases/750-million-mining-revenues-fails-reach-treasury-democratic-republic-congo/>).

Fotografie

- [1] Bývalý prezident Demokratické republiky Kongo Joseph Kabila, autor: US Department of State, Wikimedia Commons, Public Domain
- [2] Konžský wolframitový důl, autor: Julien Harneis, Flickr, CC BY-SA 2.0

4) Česká republika a lidská práva

Připravila Lucie Nechvátalová

Volební pozorovatelé jako (téměř) neviditelní strážci demokracie

Eva Dokoupilová

Na konci února 2019 proběhly v Moldavsku parlamentní volby, kterých mi bylo umožněno se zúčastnit na pozici krátkodobé volební pozorovatelky. Kdo je to volební pozorovatel a co přesně je jeho pracovní náplní?

Představení volebního pozorovatelství

Volební pozorovatelství je činnost prováděná za účelem podpory demokracie, lidských práv a vlády práva po celém světě. Je realizována ve spolupráci dvou mezinárodních organizací – Evropské unie a Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (dále jen „OBSE“). Evropská unie se zaměřuje na pozorovatelství v zemích Afriky, Blízkého Východu, Asie, Latinské Ameriky a v zemích Karibiku. OBSE prostřednictvím svého Úřadu pro demokratické instituce a lidská práva (*Office for Democratic Institutions and Human Rights*; dále jen „ODIHR“) vysílá mise do zemí Evropy, Kavkazu, Střední Asie a Severní Ameriky, čímž s EU zajišťuje celosvětový rozsah volebního pozorovatelství.

Výše zmíněné instituce vysílají v rámci pozorovatelství misí několik tisíc volebních pozorovatelů ročně. Ti jsou vázáni dvěma hlavními principy: dodržení závazku vlád členských států zajistit demokratické volby a zákaz vměšování se do volebního procesu. Každá ze dvou institucí má v metodologii volebního pozorovatelství svá specifika. Tento článek věnuje pozorovatelství misím, které pořádá OBSE. Participující státy mají možnost na misi nominovat volební pozorovatele krátkodobé či dlouhodobé. Mise jsou složeny z několika specializovaných skupin, z nichž každá má specifickou úlohu a podílí se na uskutečnění a fungování pozorovatelství mise.

Základní složkou mise je tzv. Mission Core Team. Skládá se z vedoucího mise, profesionálních analytiků s praxí v oblasti médií, volebních systémů,

Velvyslanec ČR v Kišiněvě Zdeněk Krejčí [1]

politiky, práva, otázek menšin, logistiky, statistiky a financí.

Jak jsem již zmínila výše, volební pozorovatele lze rozdělit do dvou skupin podle délky jejich působení na misi. Dlouhodobí pozorovatelé (*Long-Term Observers*; dále jen „LTOs“) působí na misi tři až šest týdnů před konáním voleb. LTOs jsou určitou kombinací všech členů Core Teamu a také zodpovídají za organizační přípravy pro krátkodobé pozorovatele, kteří spadají do jejich oblasti působnosti. LTOs se při pozorování voleb zaměřují na kritické období před a po volbách, pozorují tedy volby z dlouhodobého hlediska. Pozorování volebního dne mají na starosti tzv. krátkodobí pozorovatelé (*Short-Term Observers*; dále jen „STOs“), kteří na misi působí sedm až deset dnů. Své postřehy a poznatky následně zpracovávají do hlášení pro ODIHR.

Proč pozorovat?

Výsledkem pozorovatelství mise v zemi jsou tři dokumenty. Průběžná zpráva (*Interim Report*) je vydána zpravidla deset dní před volebním dnem a slouží jako shrnutí poznatků LTOs o předvolební situaci a jako přípravný dokument pro STOs. Předběžná zpráva poznatků a závěrů (*Preliminary Statement*) je zveřejňována den následující po volbách a reflektuje

OBSE vlajky [2]

poznatky dlouhodobých i krátkodobých pozorovatelů, což poukazuje na skutečnost, že pozorování voleb je spíše dlouhodobý proces nežli jednodenní událost.

Závěrečná zpráva (*Final Report*) je zveřejněna přibližně dva měsíce po volebním procesu. Jedná se o nejdůležitější dokument mise, který poskytuje celkové hodnocení volebního procesu a závěry hodnocení rozsahu, ve kterém byly dodržovány zásady OBSE a další mezinárodní standardy týkající se voleb. Významným prvkem závěrečné zprávy jsou konkrétní doporučení pro danou zemi napovídající státům, jakým způsobem může být volební proces vylepšen a přiblížen principům OBSE.

Je důležité si uvědomit, že podstatou volebního pozorovatelství není potvrdit či ověřit výsledky voleb, ale spíše poukázat na to, do jaké míry jsou volební praktiky v zemi v souladu s mezinárodními standardy volebního procesu a také jak byly implementovány. Ústřední otázkou volební mise je, zda byly standardy dodrženy, či nikoliv. Úlohou mise je tedy poskytnout informované a nestranné posouzení volebního procesu, samotnou přítomností pozorovatelů předejít možnému podvodu a zstrašování, navrhnout doporučení pro vylepšení volebního procesu a skrze propagaci průhlednosti,

odpovědnosti a zvyšování důvěry veřejnosti v proces zvýšit integritu procesu.

Volební pozorovatelská mise Moldavsko 2019

V rámci stáže na Ministerstvu zahraničních věcí České republiky na odboru Lidských práv a transformační politiky mi bylo umožněno zúčastnit se kvalifikačního kurzu pro volební pozorovatele. Po absolvování příslušného kurzu jsem se sama stala potenciálním kandidátem na pozici volebního pozorovatele. V únoru letošního roku jsem se zúčastnila pozorovatelské mise parlamentních voleb v Moldavsku.

Jednalo se o volby, které se vůbec poprvé konaly za použití nového smíšeného volebního systému, který byl v zemi zaveden v roce 2017. Současně s parlamentními volbami odpovídali voliči také na dvě otázky konzultativního referenda, a to, zda podporují snížení počtu poslanců ze 101 na 61 a zda podporují zavedení možnosti odvolat poslance z funkce, pokud řádně nevykonává své povinnosti.

Jelikož je volební systém novinkou, je povědomí voličů o něm velmi nízké, stejně tak jako jejich motivace se k volbám vůbec dostavit. Mým úkolem bylo

Volební kampaň Iona Suly (PDM) v Ialoveni [3]

pozorovat průběh volebního dne v regionu Raze- ni a sledovat, do jaké míry byly obecně uznávané standardy volebního procesu dodržovány. Přestože volební komise byly při novém způsobu vyplňování protokolů velmi snaživé, proces ukončení volebního dne trval až do ranních hodin. Vůbec poprvé jsme pozorovali také probíhající kampaň během volebního dne (tj. žádné volební moratorium), která ovšem byla v prostorách volebních místností zakázána. Hlavním problémem voleb bylo vyvíjení tlaku na státní zaměstnance ve prospěch vládní strany a také zneužívání státních prostředků.

Jaká opatření doporučili pozorovatelé při parlamentních volbách ČR v roce 2017?

Obecně panuje názor, že pozorovatelské mise jsou uskutečňovány pouze v „problémových“ zemích, které například nemají tak vysokou úroveň demokracie jako jiné státy (rozdíly mezi Východem a Západem) nebo kde se státní režim nachází v období krize. Toto přesvědčení je však mylné. Na světě není žádná demokracie dokonalá a všechny státy musí čelit stále novým výzvám. ODIHR se proto snaží vysílat mise ne pouze do „problémových“ států, ale také do déle ustanovených demokracií. Nástrojem pro tato pozorování je tzv. mise pro hodnocení průběhu voleb (*Election Assessment Mission*), která vyšle skupinu expertů do země, jež pozoruje proces bezprostředně před volbami a v den voleb. Jejich úko-

lem je vytvořit celkový posudek administrativního a právního rámce volebního procesu a poskytnout cílené doporučení dané zemi.

Tento specifický druh pozorování proběhl například při parlamentních volbách v roce 2017 i v České republice. Mise konstatovala, že volba poslanců byla kompetitivní a pluralistická. Poznamenala, že se „volby konaly na pozadí vládní krize a probíhajícího policejního vyšetřování vedeného proti bývalému ministru financí a předsedovi hnutí ANO.“ Ocenila dobrý základ novelizovaného právního rámce pro uspořádání demokratických voleb, avšak dodala, že je nutné legislativu nadále zkvalitňovat, „aby bylo umožněno využívat hlasovacího práva voličům se zdravotním postižením, aby mohli kandidovat i jednotlivci bez stranické příslušnosti a aby legislativa upravovala přítomnost volebních pozorovatelů při volbách.“ Mezi prioritní doporučení ODIHR České republiky patřilo:

- „posílení role Úřadu pro dohled nad hospodařením politických stran a politických hnutí rozšířením jeho správních pravomocí;
- vyvinutí účinného mechanismu sestavování a ověřování seznamu voličů s cílem zajištění transparentnosti a odpovědnosti procesu registrace voličů;
- vynaložení většího úsilí pro zahrnutí žen na kandidátní listiny, zejména na přední pozice;
- ochrana plurality médií skrze úpravu právního rámce omezujícího koncentraci vlastnictví médií a křížové vlastnictví médií tím, že by ho roztržily i na tištěná a online média.“

Česká republika se k doporučením mise pro hodnocení průběhu voleb ODIHR následně vyjádřila. Učinila tak v dokumentu, který na jednotlivá doporučení reagoval a nastínil intence vlády pro postup v problematických oblastech. Dokument byl posléze předložen zpět ODIHR.

Závěr

Volební pozorovatelství je komplexní proces, který klade důraz na dlouhodobé účinky svých aktivit a preferuje plnění dlouhodobých cílů. Jeho úkolem je vytvořit nezávislé ohodnocení dodržování volebních standardů v dané zemi, které slouží jako objektivní stanovisko. Daný stát jej poté může vy-

užít jako odrazový bod pro implementaci dalších opatření potřebných k zefektivnění procesu demokratizace na svém území.

Pro zájemce o volební pozorovatelství pořádá Centrum ve spolupráci s odborem Lidských práv a transformační politiky MZV ČR přednášku, která se uskuteční v Brně na konci března, a na kterou Vás srdečně zveme. Bližší informace naleznete na webu našeho Centra (www.centrumlidskaprava.cz).

Zdroje

- Evropská komise. 2019. Service for Foreign Policy Instruments (FPI): Election observation, a mission for democracy. Brusel: European Commission (https://ec.europa.eu/fpi/what-we-do/election-observation-mission-democracy_en).
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR. 2019. Volební pozorovatelství OBSE. Praha: MZV ČR (https://www.mzv.cz/mission.vienna/cz/pracovni_prilezitosti_v_mezinarodnich_volebni_pozorovatelstve_obse_obse/index.html).
- OSCE/ODIHR. 2018. Czech Republic, Parliamentary elections, 21-22 October 2017: Final Report. Varšava: OSCE/ODIHR (<https://www.osce.org/odihr/elections/czech-republic/375073>).
- OSCE/ODIHR. 2010. Election Observation Handbook: Sixth

edition. Varšava: OSCE/ODIHR (<https://www.osce.org/odihr/elections/68439?download=true>).

- OSCE/ODIHR. 2019. International EOM Republic of Moldova - Parliamentary Elections 24 February 2019: Statement of Preliminary Findings and Conclusions. Chisinau: OSCE/ODIHR (<https://www.osce.org/odihr/elections/moldova/412346?download=true>).
- OSCE/ODIHR. 2019. Office for Democratic Institutions and Human Rights: Deciding where to observe. Varšava: OSCE/ODIHR (<https://www.osce.org/odihr/elections/deciding-where-to-observe>).
- OSCE/ODIHR. 2019. Office for Democratic Institutions and Human Rights: Who we are. Varšava: OSCE/ODIHR (<https://www.osce.org/odihr/who-we-are>).

Fotografie

- [1] Velvyslanec ČR v Kišiněvě Zdeněk Krejčí, autor: Eva Dokoupilová, 2019, zdroj: soukromý, CC0.
- [2] OBSE vlajky, autor: Mikhail Evstafiev, 2004, zdroj: OSCE, CC-BY-ND-4.0.
- [3] Volební kampaň Iona Suly (PDM) v Ialoveni, autor: Eva Dokoupilová, 2019, zdroj: soukromý, CC0.
- [4] Volební pozorovatelé, autor: European Parliament, 2011, zdroj: flickr.com, CC-BY-ND-2.0.

Volební pozorovatelé [4]

Je možné znovu otevřít řízení o určení otcovství pravomocně rozhodnuté před více než 50 lety?

Zuzana Zajíčková

Stěžovatelka se jako nezletilá domáhala prostřednictvím své matky mezi roky 1963 a 1964 určení, že vedlejší účastník je jejím otcem. Obecné soudy návrh zamítly. Po více než padesáti letech však podala návrh na určení otcovství znovu. Jelikož obecné soudy odmítly případ znovu projednávat s odkazem na zásadu věci rozsouzené, obrátila se stěžovatelka na Ústavní soud. Jak se Ústavní soud k věci postavil?

Postup a argumentace stěžovatelky

Stěžovatelka se obrátila na Ústavní soud (dále jako „ÚS“) se stížností poté, co okresní soud svým usnesením zastavil její řízení o určení otcovství s odkazem na zásadu věci rozsouzené (*res iudicata*), přičemž i krajský soud toto usnesení následně potvrdil. Obecné soudy dospěly k závěru, že o věci již bylo rozhodnuto mezi roky 1963 a 1964, tudíž nemůže být projednávána znova. Podle stěžovatelky však tímto postupem soudů došlo především k zásahu do práva na respektování soukromého a rodinného života podle čl. 8 Evropské úmluvy o lidských právech, práva dítěte znát své rodiče dle čl. 7 Úmluvy o právech dítěte, a dále práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Případ stěžovatelky byl dle jejího názoru obdobný jako případy projednávané Evropským soudem pro lidská práva (dále jako „ESLP“) Paulík proti Slovensku [1] a Jäggi proti Švýcarsku [2] - ztotožnila se zejména s posledně jmenovaným. Před obecnými soudy se stěžovatelka domáhala práva na získání informací o svém otci, nezbytných pro odhalení pravdy, které musí dle jejího tvrzení převážit nad obecným požadavkem právního řádu na právní jistotu a překážkou věci pravomocně rozsouzené. Jednalo se o důležité aspekty její osobní identity, přičemž úkolem státu by mělo být uvést do souladu biologickou a sociální realitu s právním stavem v oblasti určení rodičovství.

Podle názoru stěžovatelky bylo nutné zvážit všechny okolnosti daného případu, přičemž pouhé trvání

Detail molekuly DNA (dvojšroubovice) [1]

na zásadě *res iudicata* bylo neudržitelné (a bylo již několikrát prolomeno). Byla přesvědčená, že právo dítěte na poznání svého rodiče musí mít silnější ochranu než právo domnělého otce na popření otcovství. Skutečnosti jako „hulvátské chování“ otce při všech soudních řízeních a vehementní snaha o vyhnutí se provedení krevního testu a testu DNA podle jejího názoru nasvědčovaly, vzhledem k takřka naprosté spolehlivosti a neinvazivnosti tohoto důkazního prostředku, jeho skutečnému otcovství.

Upozornila navíc na jeho úsilí o ovlivnění justice (domnělý otec byl v době předchozího projednávání věci profesně činným soudcem na jiném soude), o dehonestaci matky a prokázání její nedůvěryhodnosti v důsledku údajné psychické nemoci. V tomto smyslu bylo výsledné rozhodnutí z 60. let typickým produktem doby, formalistické, vykazující rysy podjatosti. Také pozdější rozhodnutí obecných soudů shledala stěžovatelka vadnými, hlavně v otázce argumentační nepodloženosti. Důvodem byl samotný přístup soudů - soudy se totiž nevypořádaly s judikaturou ESLP, pouze odkázaly na dřívější posouzení. Navíc přehlédly výrazně méně „sociálně výhodné“ postavení její matky, a s tím související praktickou nemožnost procesně usvědčit vedlejšího účastníka z otcovství proti jeho vůli.

Ústavněprávní posouzení a test proporcionality

ÚS v první řadě zdůraznil zvláštní postavení mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách, mezi něž patří i Evropská úmluva o lidských právech - jsou přímo aplikovatelné a jejich interpretace příslušnými mezinárodními tribunály, resp. rozhodnutí těchto mezinárodních tribunálů dosahuje ústavněprávní kvality. Pokud jde o řízení o určení nebo popření otcovství, s odkazem na roz-

Ilustrační foto [2]

hodovací praxi ESLP jej ÚS podřadil pod součást práva na soukromý život (čl. 8 Evropské úmluvy o lidských právech).

ÚS poté analyzoval relevantní judikáty ESLP. Kromě výše uvedených pracoval i s nejaktuálnějším rozsudkem ve věci Novotný proti České republice. Společným jmenovatelem podle něj byla ve všech případech právě preference uvedení souladu biologické reality s právním stavem v oblasti určování rodičovství. Právo osoby na získání informací o svých rodičích je nezbytnou součástí její osobní identity a musí převážet nad zájmem na stabilitě právního řádu, jakož i právem dotčených třetích osob.

Do konfliktu se dostávají právo dítěte (nyní již ženy) poznat identitu biologického otce a právo domnělého otce na neprovedení testu DNA. Obě dvě strany mají právo na právní jistotu ohledně vlastní identity. ÚS nicméně zdůraznil, že dítě je stále v pozici slabší strany, zasluhující vyšší míru právní ochrany, a proto v daném kontextu stojí jeho právo nad právem otce. Navíc uvedl i specifický charakter řízení o určení otcovství spočívající v tom, že naléhavý právní zájem na určení (či popření) otcovství může vzniknout (a trvat) i se značným časovým odstupem od narození dítěte.

ÚS se také zabýval relativně novou legislativní úpravou, zakotvením mimořádného opravného prostředku v řízení o určení otcovství - konkrétně obnovou řízení, nově umožňující napadnout rozhodnutí i po třech letech od právní moci rozhodnutí, jestliže otcovství bylo určeno soudem přede dnem 31. 12. 1995, a pokud se objevily nové důkazy, související s novými vědeckými metodami, které nebylo v původním řízení možné použít. Novinkou bylo tedy doplnění textace normy o ustanovení § 425a.[3] Této možnosti však nemohla stěžovatelka

využít, jelikož bylo přijato až po skončení jejího řízení před obecnými soudy.

Na závěr aplikoval ÚS na postup obecných soudů test proporcionality - test vhodnosti, potřebnosti (šetrnosti) a proporcionality v užším smyslu. Konstatoval, že zájmy musí být spravedlivě vyvažovány, přičemž v tomto konfliktu musí převážet, s přihlednutím ke všem okolnostem (stěžovatelka je dospělá, materiálně soběstačná a nepožaduje žádný finanční prospěch), právo stěžovatelky nechat věc přezkoumat pod vlivem nových důkazů nad obecným zájmem na právní jistotě. Proto je možné prolomení zásady *res iudicata* a nutné provedení opětovného řádného posouzení.

Poznámky

- [1] V případě Paulík proti Slovensku se stěžovatel snažil o uvedení biologického stavu do souladu se stavem právním, jeho otcovství bylo určeno na základě právní domněnky. ESLP zde vzhledem k právní nemožnosti stěžovatele zvrátit daný stav (v protikladu k procesním možnostem dalších účastníků) vyvodil porušení práva stěžovatele na respektování rodinného života a zákazu diskriminace. Bylo tedy nutné za daných okolností reflektovat společenské aspekty a vědeckotechnologický pokrok a nechat převážet biologickou realitu nad právní domněnkou. ESLP zde navíc i prohlásil, že „neexistence řízení, ve kterém by bylo možné uvést právní stav do souladu s biologickou realitou nebyla nikomu na prospěch.“ Na Slovensku, stejně tak i v České republice totiž dlouhou dobu neexistovala možnost nápravy v případech, v nichž došlo k určení otcovství v době, kdy věda neznala testy DNA a otcovství bylo určeno pravomocným rozhodnutím soudu o určení otcovství na základě třetí domněnky.
- [2] V rozsudku Jäggi proti Švýcarsku ESLP uvedl, že právo znát své příbuzné vyplývá z práva na znalost identity a tvoří nedílnou součást pojmu soukromý a rodinný život. Jeho potřeba poznání navíc s věkem neklesá, právě naopak.
- [3] Zákon č. 296/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, a některé další zákony. Z důvodové zprávy vyplývá, že tento zákon měl být reakcí na „dlouhodobě nežádoucí situaci, kdy český právní řád neznal možnost nápravy“ a zároveň měl sloužit i preventivně, aby se ČR zbytečně nevystavovala dalším soudním řízením před ESLP v oblasti určení (popření) otcovství.

Zdroje

- Nález Ústavního soudu ze dne 8. ledna 2019, sp. zn. I. ÚS 2845/17.
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. října 2006, ve věci Paulík proti Slovensku, stížnost č. 10699/05 (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-77327>).
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. července 2006, ve věci Jäggi proti Švýcarsku, stížnost č. 58757/00 (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76412>).
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. června 2018, ve věci Novotný proti České republice, stížnost č. 16314/13 (<http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-183373>).

Fotografie

- [1] Detail molekuly DNA (dvojšroubovice), autor: PublicDomainPictures, Pixabay License.
- [2] Ilustrační foto, autor: neznámý, CC0 Public Domain.

Monitoring lidskoprávních publikací

Přehled aktuálních odborných článků o lidských právech

Aneta Frodlová

Vnitrostátní právo

Bednářová, M.: Ústavní základy řízení o udělení dlouhodobého víza. Právní rozhledy 2/2019.

Bílková, V.: Zahraniční terorističtí bojovníci a česká právní úprava. Trestněprávní revue 2/2019.

Gazda, V.: Míra důkazu a úloha pravděpodobnosti v důkazním právu. Právní rozhledy 3/2019.

Kovářová, K.: Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody jakožto jeden z možných institutů napomáhajících snazší resocializaci odsouzeného. Trestněprávní revue 2/2019.

Náhlovská, L.: Ochranné opatření zabrání části majetku jako nástroj kontroly kriminality. Právní rozhledy 3/2019.

Ondrůš, M.: Legitimace a nároky z postmortální ochrany. Právní rozhledy 2/2019.

Mezinárodní právo a právo Evropské unie

Kmec, J.: Další aktuality ze Štrasburku: První žádost o poradní stanovisko podle Protokolu č. 16. Soudní rozhledy 1/2019.

Věc Enver Sahin proti Turecku. Právo na přístupnost a přiměřené úpravy v přístupu ke vzdělání pro osoby s postižením. Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva 1/2019.

Věc M. L. a W. W. proti Německu (Odmítnutí odstranění článků o osobách odsouzených za vraždu z archivů internetových médií při jejich propuštění na svobodu). Přehled rozsudků Evropského soudu pro lidská práva 1/2019.

Politologie, mezinárodní vztahy a zahraniční politika

Buben, R.: Venezuelská dilemata. Mezinárodní politika. 28. 1. 2019.

Daniel J. – Eberle J.: Jak se Česko začalo bát hybridní války a proč na slovech záleží. Mezinárodní politika 1. 2. 2019.

Karmazin, A.: Čínský politický vliv v Hongkongu. Acta Politologica 1/2019.

Novotný, L. – Maškarinec, P.: More to the People, Less to Brussels! Politologická revue 2/2018.

Pumr, J.: Class-based Voting in Paraguay. Acta Politologica 1/2019.

Štěpáník, S.: Vyvrcholení debaty o politických režimech v postsovětském prostoru. Politologická revue 2/2018.

Veselý, Z.: Zahraniční politika polistopadového Československa jako součást vyrovnání se s minulostí. Studia Politica Slovaca 2/2018.

AKTUÁLNĚ ZE SVĚTA LIDSKÝCH PRÁV

Sledujte náš Facebookový profil:

www.facebook.com/Centrumlidskaprava

Redakce Bulletinu

Editor: *Jan Lhotský*

1) Mezinárodní trestní spravedlnost

Vedoucí sekce:

JUDr. Ing. Jan Lhotský, Ph.D., E.MA

Vystudoval právo a ekonomii, poté pokračoval v doktorském studiu mezinárodního práva. Vystudoval rovněž lidskoprávní program E.MA v italských Benátkách a rakouském Grazu. Pracoval v advokacii i v právním oddělení Evropské služby pro vnější činnost v Bruselu, jež je zodpovědná za vnější vztahy EU. Rovněž působil jako Visiting Professional u soudního senátu Mezinárodního trestního soudu v Haagu. V rámci mezinárodního práva se specializuje především na lidská práva a mezinárodní trestní právo.

Stážisté:

Mgr. Katarína Hukelová: Vyštudovala Právnickou fakultu BVŠP v Bratislavě. Po skončení štúdií pracovala ako advokátska koncipientka a neskôr ako právnička v mimovládnom sektore. V súčasnosti pôsobí ako právnička a členka osobitnej poradnej komisie pre infozákon na Ministerstve spravodlivosti SR.

Mgr. et Mgr. Nikola Klímová: Vystudovala magisterské obory mezinárodní vztahy a právo na Univerzitě Karlově. Nyní studuje mezinárodní právo na Cambridge University. Zajímá se o mezinárodní trestní právo, investiční arbitráž a lidská práva. Působí v advokacii v Praze.

Barbora Valíková: Barbora studuje magisterský obor mezinárodní vztahy na FSS MU. V rámci svého studia také strávila semestr na University of Essex. Specializuje se na problematiku řešení konfliktů, poválečnou rekongraci a recidivu občanských válek.

Zuzana Malá: Zuzana studuje prvním rokem magisterský obor právo a právní věda na Masarykově univerzitě v Brně a také bakalářský obor mezinárodní vztahy na FSS téže univerzity. Zajímá ji především problematika lidských práv v oblastech Afriky a Latinské Ameriky a teorie konfliktu.

2) Evropský systém ochrany LP

Vedoucí sekce:

Mgr. Bc. Monika Hanych, LL.M

Vystudovala právo, žurnalistiku a sociologii na Masarykově univerzitě a lidská práva na Tilburg University v Nizozemsku. Pracuje v Kancelárii vládního zmocněnce pro zastupování ČR před Evropským soudem pro lidská práva.

Mgr. Hubert Smekal, Ph.D.

Hubert vystudoval právo a evropskou integraci, působí na Fakultě sociálních studií MU. Akademický rok 2010-2011 strávil jako držitel Fulbrightova stipendia výzkumem judicializace na UC Berkeley. V létě přednáší na Shandong University v Číně. Hubert je členem Rady vlády pro lidská práva.

Stážisté:

Mgr. et Mgr. Eva Drhlíková: Eva absolvovala Právnickou fakultu a Fakultu sociálních věd UK. V minulosti působila jako právnička v Organizaci pro pomoc uprchlíkům. V současné době působí jako interní doktorandka na Institutu mezinárodních studií FSV UK.

Karolina Michková: Karolina je studentkou třetího ročníku na Právnické fakultě Masarykovy univerzity. Zajímá se o Evropský soud pro lidská práva a mechanismus ochrany lidských práv v rámci Evropy.

Sabina Škrobánková: Sabina je studentkou druhého ročníku na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Zajímá se o mezinárodní spolupráci v oblasti lidských práv se zaměřením na Francii a také o mediaci.

Tereza Žuffová – Kunčová: Tereza je studentkou třetího ročníku na Právnické fakultě Masarykovy univerzity, zajímá se o ochranu lidských práv v Evropě a současnou politickou situaci v EU.

3) Mezinárodní politika, byznys a LP

Vedoucí sekce:

Nela Černotová

Nela studuje právo na PF UK a zajímá se o mezinárodní právo a ochranu lidských práv. Strávila jeden semestr na univerzitě v Mexiku, kde absolvovala stáž na velvyslanectví ČR. Stážovala také na MZV ČR a u Mise Organizace amerických států pro podporu mírového procesu v Kolumbii.

Mgr. Lukáš Hoder, LL.M

Vystudoval právo a mezinárodní vztahy na Masarykově univerzitě v Brně a jako Fulbright Scholar studoval mezinárodní právo na Georgetown University (LL.M.) ve Washingtonu, DC. Působí v advokacii. Je autorem monografie Transatlantické vztahy v době krize (MUNI Press 2009) a textů na mezinárodněprávní a lidskoprávní témata.

Stážisté:

Martin Pracný: Martin je studentem posledního ročníku práva na právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Zajímá se především o lidská práva v byznyse a o mezinárodní politiku. Během studií strávil v rámci programu Erasmus+ jeden akademický rok v polské Poznani, kde studoval na zdejší právnické fakultě.

Bc. Dominika Beňková: Dominika je studentkou Evropských štúdií na Fakultě sociálních štúdií MU. Zaujímá sa predovšetkým o ľudské práva v medzinárodnej politike a dodržiavanie práv detí. Vo voľnom čase sa venuje dobrovoľníctvu.

Bc. Aneta Boudová: Aneta je absolventkou dvouoboru Mezinárodní vztahy a Evropská studia na Fakultě sociálních studií v Brně a současně studuje třetím rokem právo na Právnické fakultě v Brně. Zajímá se především o evropskou integraci a politiku, evropské právo a vliv lidských práv v mezinárodní politice.

4) Česká republika a lidská práva

Vedoucí sekce:

Mgr. Lucie Nechvátalová, E.MA

Lucie vystudovala právo na PrF MU a lidská práva a demokratizaci na EIUC v Benátkách a Université de Strasbourg. Stážovala v OSN, na ESLP a u VOP. Působí na NSS jako asistentka soudce. Věnuje se především evropskému systému ochrany lidských práv, konkrétně zákazu špatného zacházení, pozitivním povinnostem států a odškodňování.

Stážisté:

Eva Dokoupilová: Eva studuje Mezinárodní vztahy a Evropská studia na Masarykově univerzitě. Stážovala na lidskoprávním odboru MZV ČR. Zajímá se především o volební pozorovatelství a o vztah ČR k lidským právům.

Aneta Frodllová: Aneta studuje třetím rokem magisterský studijní obor na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Dlouhodobě se zajímá především o ochranu lidských práv, jak v českém kontextu, tak mezinárodním.

Bc. Zdeněk Nevřivý: Zdeněk studuje právo na Masarykově univerzitě. Mimo to je čerstvým absolventem mezinárodních vztahů na Fakultě sociálních studií. Zajímá ho působení České republiky v Radě OSN pro lidská práva.

Gabriela Štvrtňová: Gabriela studuje politologii a žurnalistiku na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Dosud stážovala v českých médiích, a to v Hospodářských novinách a brněnské redakci ČTK. Zajímá se o českou politiku a lidská práva nejen v kontextu České republiky.

Mgr. Zuzana Zajíčková: Zuzana vystudovala právo v Praze a ve Štrasburku (Erasmus). Byla aktivní v rámci spolkové činnosti. Zajímají ji lidská práva a cizinecké právo, nyní pracuje v oblasti legislativy na Ministerstvu vnitra ČR.

www.centrumlidskaprava.cz

Centrum
pro lidská práva
a demokratizaci

Bulletin vydává Centrum pro lidská práva a demokratizaci

Adresa redakce Hubert Smekal, Joštova 10, 602 00 Brno, Česká republika
e-mail info@centrumlidskaprava.cz | **web** www.centrumlidskaprava.cz
tel. 549 498 264 | **Redakční rada** Jan Lhotský (editor), Hubert Smekal, Monika Hanych, Nela Černotová, Lucie Nechvátalová, Lukáš Hoder **Sazba** Michal Oščípovský | **ISSN** 1804-2392.